

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sara Boklund

Förbudet mot köp av sexuell
tjänst
- effektiv lagstiftning eller enbart
en ideologisk markering?

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Per Ole Träskman

Straffrätt

Höstterminen 2007

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Disposition	10
2 IDEOLOGIER BAKOM PROSTITUTIONSREGLERINGEN	11
2.1 Sexualmoralism	11
2.2 Feminism	12
2.3 Bekämpning av internationell brottslighet	12
2.4 Sexuell liberalism	13
2.5 Symbolisk straffrätt och kvinnan som offer	13
2.6 Olika perspektiv på reglering	14
2.6.1 Prohibitionism	14
2.6.2 Abolitionism	15
2.6.3 Reglering	15
3 BAKGRUND TILL LAGSTIFTNINGEN	16
3.1 Tidigare lagstiftning om prostitution i Sverige	16
3.2 1977 års prostitutionsutredning	16
3.3 1993 års prostitutionsutredning	17
3.4 Remissvaren	18
3.5 Proposition 1997/98:55	18

3.6 Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster	19
4 EFFEKTIV LAGSTIFTNING	21
4.1 Traditionell effektivitet	21
4.2 Moralisk effektivitet	22
5 HUR FRAMGÅNGSRIK VAR SEXKÖPSLAGEN?	23
5.1 Socialstyrelsens första rapport	23
5.2 Socialstyrelsens andra rapport	23
5.3 Brottsförebyggande rådets rapport	23
5.4 Rikspolisstyrelsens rapport	24
5.5 Gatuprostitutionen tar sig nya former	24
5.6 Våldet mot kvinnorna ökar	26
5.7 Tillämpningsproblemen	26
5.7.1 Tolkningssvårigheter	27
5.7.2 När föreligger straffbart försök?	28
5.7.3 Bevissvårigheter	28
5.8 Påföljdsfrågan	29
6 SEXKÖPSLAGEN REVIDERAS	30
6.1 SOU 2001:14	30
6.2 Proposition 2004/05:45	31
6.3 Förbud mot köp av sexuell tjänst (6 kap. 11 § BrB)	32
7 KVARSTÅR PROBLEMEN?	34
7.1 Förbudets effekt på prostitutionens omfattning och utveckling	35
7.1.1 Gatuprostitutionen	35
7.1.2 Prostitution via Internet	36
7.1.3 Prostitutionspolicyns konsekvenser för kvinnorna	38
7.2 Kriminalstatistik	39
7.2.1 Lagföringsstatistik	40
7.2.2 Brottstatistik	41
7.3 Fastställande av straffbart försök	43
7.4 Påföljdsfrågan klarläggs	46
7.5 Spaning och utredning	48

7.5.1 Bevisssäkring	48
7.5.2 När ett ingripande kan ske	49
7.6 Grovt köp av sexuell tjänst?	50
8 SOCIALA ÅTGÄRDER MOT PROSTITUTION	52
8.1 Prostitutionsgrupper	52
8.2 Andra insatser	53
8.3 Nationell handlingsplan	53
8.4 Insatser för könsköpare	54
8.5 Tabu, kunskap och attityder	54
9 ANALYS OCH SLUTSATS	56
9.1 Sexköpsförbudets inverkan på prostitutionsmarknaden	56
9.2 Tillämpningen av förbudet mot köp av sexuell tjänst	58
9.3 Hur effektivt har förbudet mot köp av sexuell tjänst varit?	59
9.4 Avslutande kommentarer	61
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	63
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	70

Summary

During several years Sweden maintained the principal not to criminalize purchasing or selling of sexual favours. Instead prostitution was deterred by the criminalization of purchasing of sexual favours and as well as a number of other social interventions. During late 1990 demands were made by people who wanted to criminalize the purchase of sexual favours alone and on the 1st of January 1999 Sweden prohibited the purchase of casual sexual favours through the law known as “Sexköpslagen” (Sex purchase law). During the reformation of the sixth chapter of the criminal code of 2005, the law however was abrogated and replaced by new legislation that dealt with the purchase of sexual favours was published in 6 chapter 11 § of the criminal code instead.

In the preparatory work of the law the Swedish government accentuated the fact that prostitution causes serious damage for both individuals and society. Amongst women who live by prostitution there is a great crime rate across a broader type of crimes, these women very often result in difficult social situations, therefore the Government decided to give urgent priority to eradicate prostitution. In order to control the prohibition of prostitution and its observance of legislation, the government have emphasised that solely the criminalization of the purchase of sexual favours, and the risk it involves, will result in a police investigation and this would be sufficiently deterrent to make the prohibition effective.

The effectiveness of the prohibition has since then been a controversial question. The years after the prohibition became law both the Crime prevention agency and the Health and Human Services Department have published several studies in which they ascertain that the number of women who sell sexual favours on the street had decreased after the prohibition became law. According to studies it was impossible to tell whether indoor prostitution has decreased or not. Although the studies show that indoor prostitution had found new methods of being conducted, for example through the Internet. The fact that some of the prostitution has been relocated from the streets to more protected environment point to the fact that prohibition and its effects only influences women on the street and their customer. To successfully reach effectively deal with hidden indoor prostitution, society must lay down tremendous resources, which in fact the criminal merit of the prohibition does not motivate.

The vendors, who remain in open street prostitution after the Sex Purchase Law was legislated, have greater difficulty to survive, their potential customers are fewer and the price for sexual favours has reduced. These circumstances have resulted in women offering sexual services without condoms to maintain higher prices, also engaging with a greater number of customers than earlier. Prohibition was aimed at protecting prostitutes, but instead has led to their situation deteriorating.

Criminalizing is effective if it prevents potential perpetrators from committing a criminal act. It is also effective if those who trespass the prohibition can be detected and punished. In the preparatory work of the law, the Swedish government estimated that 2 500 women are offering sexual favours to 50 customers, this means that almost 125 000 men buy sexual favours in Sweden every year. This number is extremely high if it is put in relation to the number of reports that the police register yearly. As a result thousands of sexual favour purchasers will never be discovered and avoid punishment. The reason why that so few purchasers are convicted is that it is very difficult to prove that a potential perpetrator has committed a crime by purchasing a sexual favour from a woman. The agreement for financial compensation, which is a premise for committing the crime, is in most cases impossible for the police to prove. As a consequence the police have to wait until the sexual favour has been fulfilled before they take action against the purchaser. However, even in these cases studies show that it is hard to convict a perpetrator if he does not admit to committing the crime.

As the existing problem is to offer proof of the crime and in the majority of circumstances the impossible task of discovering and convicting perpetrators that purchase sexual favours, I do not think that the prohibition of purchase of sexual favours is an effective legislation. Since the prohibition was legislated the Swedish government has marketed this project with the intention of influencing the populations values. Through legislation they have tried to create an improved moral environment that would hopefully improve behaviour of the people. As a symbol of an ideological standpoint the prohibition has been successful. An investigation that was carried out some years ago ascertaining that 81 % of the Swedish population was positive to the legislation.

According to my opinion the social efforts are just as effective as the legislation when it comes to helping the women making their way out of the prostitution, by constantly informing society about the development and circumstances of prostitution. The Prostitution groups have reduced new recruitment of potential prostitutes and created an important awareness among the people. The Prostitution groups are also able to give economic help to women with problems of drug and alcohol addiction. Together they can create a stable platform for the women to come out of prostitution. However, it is my belief that the phenomenon of prostitution never will disappear, whether the government try to control it with legislation or with social efforts.

The prohibition of the purchase of sexual favours is an ethical legislation that primary attends to changing the view of women in society and announces to the people that it is not morally correct to buy sexual favours. However, the prohibition that was created to protect the civil order and the civil moral has not affected people's actions. Those who bought sexual favours before will keep doing so. The purchase of sexual favours will still flourish, although in new and different shapes.

Sammanfattning

Under många år upprätthöll Sverige principen att varken kriminalisera köp eller försäljning av sexuella handlingar. Prostitutionen stävjades under denna tid genom kriminaliseringen av koppleri samt genom ett antal sociala insatser. Under sent 1990-tal uppkom emellertid ett krav på att straffbelägga köp av sexuella tjänster vilket ledde till att Sverige den 1 januari år 1999, som första land i världen, förbjöd köp av tillfälliga sexuella förbindelser genom den så kallade sexköpslagen. I samband med sexualbrottsreformen år 2005 upphävdes emellertid nyss nämnda lag och en ny bestämmelse som behandlar köp av sexuell tjänst infördes i 6 kap. 11 § Brottsbalken (BrB) i stället.

I förarbetena till sexköpslagen framhölls att prostitutionen medför allvarliga skador för både de enskilda och samhället, att det omkring de prostituerade i regel förekommer en omfattande kriminalitet av olika slag samt att de prostituerade i allmänhet lever under svåra sociala förhållanden. På grund härav ansågs det vara en viktig samhällsangelägenhet att fenomenet bekämpades. I fråga om kontrollen samt efterlevnaden av förbudet uttalades i propositionen att redan kriminaliseringen av köp av sexuella tjänster och den risk att hamna i en polisutredning som detta innebar, torde vara tillräckligt avskräckande för att ge förbudet effekt.

Samtliga myndighetsutredningar som tillkommit för att bland annat kartlägga sexköpsförbudets tillämpning och inverkan på prostitutionsmarknaden har konstaterat att gatuprostitutionen minskat sedan förbudet infördes. På senare tid har denna minskning dock stagnerats. Huruvida den så kallade inomhusprostitutionen ökat har man i nyss nämnda rapporter inte kunnat uttala sig om. Det antas emellertid att prostitutionen i dag funnit nya vägar och tagit andra former, till exempel via Internet. Det faktum att prostitutionen flyttar från gatan till mer skyddade miljöer innebär att förbudets effekt enbart når de gatuprostituerade och deras kunder. För att komma åt den mer dolda inomhusprostitutionen krävs mycket stora resurser vilket brottets låga straffvärde inte motiverar.

De säljare som är kvar i gatuprostitutionen har efter sexköpsförbudets införande fått en hårdare tillvaro vilket anses bero på att kunderna är färre och att priserna sjunkit. Detta får till följd att kvinnorna erbjuder sexuella tjänster utan kondom mot högre ersättning samt tvingas ta emot fler kunder än tidigare. Förbudet som ytterst tillkom för att värna om de prostituerade tycks således ha lett till att deras situation i stället försämrats.

Ett straffstadgande är effektivt om det medför att den kriminaliserade gärningen inte företas. Härutöver krävs att den som överträder förbudet kan upptäckas och straffas. I förarbetena till sexköpslagen uppskattades antalet kvinnor som säljer sexuella tjänster uppgå till cirka 2 500 stycken. Varje kvinna beräknas ta emot 50 kunder vilket skulle innebära att 125 000 män

köper sexuella tjänster i Sverige varje år. Ställer man denna siffra i relation till antalet polisanmälningar som tagits upp åren efter det att sexköpsförbudet infördes är man nere på en viss promille. Detta skulle, om de uppskattade siffrorna stämmer, innebära att tusentals sexköpare varje år aldrig upptäcks och bestraffas. Detta beror till stor del på det bevissvårigheter som de facto existerar. Det moment som är en förutsättning för brottet – överenskommelsen om den sexuella tjänsten mot betalning – är i de flesta fall osynligt för polisen. Konsekvensen blir att polisen tvingas gå långt i sina spaningsmetoder och vänta med ingripande tills den sexuella tjänsten ägt rum. Även vid sådana sena ingripanden har det emellertid visat sig vara svårt att få någon dömd mot sitt nekande.

Mot bakgrund av de bevissvårigheter som kvarstår samt omöjligheten att upptäcka och straffa majoriteten av de personer som köper sexuella tjänster är det min mening att sexköpsförbudet inte fungerar som en effektiv strafflagstiftning. Sedan förbudet trädde i kraft har regeringen marknadsfört detsamma med avsikt att påverka människors värderingar. Genom straffbudet har man således försökt att åstadkomma en moralbildning som förhoppningsvis på sikt ska leda till även en beteendepåverkan. Som symbollagstiftning har sexköpsförbudet varit lyckat. Det visar inte minst den SIFO-undersökning som konstaterade att hela 81 % av Sveriges befolkning ställer sig positiva till förbudet.

Enligt min mening är insatserna inom de sociala myndigheterna nog så effektiva som förbudet när det gäller att hjälpa kvinnorna ut ur prostitutionen. Genom att ständigt informera om utvecklingen och tendenserna inom prostitutionen samt kontinuerligt delta i samhällsdebatten, har prostitutionsgrupperna lyckats stävja mycket av nyrekryteringen till prostitutionen. De kan även hjälpa kvinnorna till en ekonomisk trygghet att bygga vidare på samtidigt som de med missbruksproblem får hjälp. Fenomenet prostitution tror jag emellertid aldrig att man lyckas bekämpa, vare sig med lagstiftning eller sociala insatser.

Sexköpsförbudet är enligt min mening i första hand att betrakta som ett normativt straffstadgande som främst syftar till att förändra synen på kvinnan i samhället. Detta syfte är i sig beundransvärt, i vart fall i den mån det tillkommit för att hjälpa de prostituerade kvinnorna till ett bättre liv samt för att förbättra kvinnans ställning i samhället mer generellt. Förbudet tycks emellertid förmedla ett jämställdhetsperspektiv som inte direkt hjälper individen utan i stället försöker värna om den allmänna moralen. Ett förbud som inte kan övervakas och ett brott som inte leder till en påföljd urholkar dock rättsmedvetandet och minskar respekten för andra lagar och regler. Kriminaliseringen tycks inte ha påverkat människors handlande nämnvärt. De som köpte sexuella tjänster tidigare gör det fortfarande vilket leder till att sexhandeln fortsätter att floras, om än i nya former.

Förord

Arnold H. Glasgow skrev en gång: ”*Problemet med framtiden är att den ofta anländer innan vi är redo för den.*”

Fyra och ett halvt år har snart gått sedan jag för första gången satte min fot på Juridiska fakulteten i Lund hösten 2003. Jag minns att jag var full av förväntan inför vad studentlivet hade att erbjuda samtidigt som min iver inte fullständigt kunde stå emot ängslan och nervositeten inför allt det ”nya” som jag nu ställdes inför. Bortsett från tentaperioder som ibland känts oändligt långa har studietiden präglats av glädje, lycka och gemenskap. Tiden här på Juridiska fakulteten har för mig varit högst lärorik på många sätt, inte enbart i juridiskt avseende utan även på det personliga planet. Utöver den kunskap och insikt jag fått, kommer jag att bära med mig oförglömliga minnen samt vänner för livet.

Det har varit oerhört berikande att författa examensarbetet, inte minst då det gett mig möjlighet att tillämpa mina juridiska kunskaper samt pröva och utveckla min analytiska förmåga. Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Per Ole Träskman som varit en ovärderlig hjälp under arbetets gång. Jag vill också rikta ett särskilt tack till Anette Ohlsson och Marlene Meixner för deras bidrag till arbetet genom korrekturläsning och konstruktiv kritik.

Tack mamma och pappa för ert ständiga stöd, era goda råd och all er uppmuntran. Utan er hade detta aldrig varit möjligt!

Lund oktober 2007

Sara Boklund

Förkortningar

BrB	Brottsbalken (1962:700)
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
Ds.	Departementsserien
f.	och följande sida
ff.	och följande sidor
FN	Förenta Nationerna
HD	Högsta domstolen
HIV	Human immunodeficiency virus
ibid.	Ibidem (på samma ställe)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
prop.	Regeringens proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RH	Rättsfall från hovrätterna
RKP	Rikskriminalpolisen
RPS	Rikspolisstyrelsen
Rskr.	Riksdagsskrivelse
Sexköpslagen	Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster
SIFO	Svenska institutet för opinionsundersökningar
SoS	Socialstyrelsen
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Som första land i världen kriminaliserade Sverige för åtta år sedan sexköparna genom lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster. Syftet med lagen var att klargöra att prostitution är en form av sexualiserat våld som män utsätter kvinnor för och som därför måste bekämpas. I samband med reformeringen av 6 kapitlet BrB år 2005 upphävdes lagen. Gärningarna som tidigare straffbelades i den så kallade sexköpslagen bestraffas numera som köp av sexuell tjänst enligt 6 kap. 11 § BrB. Omdömena om förbudet mot köp av sexuell tjänst har varit både positiva och negativa. Före dess ikraftträdande befarades att förbudet skulle driva prostitutionen under jorden med risk för ökad brottslighet gentemot både sexköpare och prostituerade. Det förutsågs vidare att det skulle bli svårt att kontrollera förbudets efterlevnad samt att bevisa och avgränsa den straffbara gärningen. Trots den kritik som framförts mot förbudet tycks det ha stöd i det allmänna rättsmedvetandet. I en svensk undersökning dokumenterades att hela 81 % av allmänheten ställde sig positiva till förbudet i fråga vilket tyder på att detta haft viss effekt som symbollagstiftning.¹ Från flera håll har emellertid gjorts gällande att straffstadgandet brustit i effektivitet. Efter ikraftträdandet har det visat sig att det varit svårt att tillämpa i praktiken. Antalet fällande domar har varit få och anledningen till detta är att polisen haft svårigheter med att upptäcka när ett brott begåtts samtidigt som rättstillämpningen stött på bevissvårigheter.

1.2 Syfte och frågeställningar

Under hela den tid som förbudet mot köp av sexuell tjänst varit i kraft har det debatterats huruvida kriminaliseringen av handeln med sexuella tjänster varit nödvändig och förnuftig. Sexköpsförbudets anhängare har hävdats att detta är ett nödvändigt steg mot jämlikhet mellan könen i samhället, särskilt i dagens situation då möjligheterna till rörlighet över gränserna ökar och då det är viktigt för de mer utvecklade staterna att visa gott omdöme gentemot de samhällen där moderna värderingar om jämlikhet mellan könen ännu inte har fått ett tillräckligt fotfäste. Förbudets motståndare har däremot hänvisat till att kriminaliseringen av köp av sexuella tjänster är svår att acceptera med hänsyn till de allmänna krav som brukar uppställas för en rationell straffrättspolitik samt att denna skulle vara ett uttryck för en paternalistisk ideologi som är svår att förena med ideologin i ett samhälle som i grunden

---

¹ Näringsdepartementets faktablad, *Prostitution och handel med kvinnor*, Stockholm, juli 2004, s.1.

bygger på individuell frihet.² Förevarande framställning syftar emellertid inte till att argumentera för eller emot en kriminalisering av köp av sexuella tjänster. Huvudsyftet har istället varit att göra en kritisk granskning av sexköpsförbudets tillämpning efter dess ikraftträdande samt undersöka vilka problem som uppstått i samband med den för att sedan kunna dra slutsatsen huruvida lagstiftningen varit effektiv eller ej. Utifrån detta syfte har arbetet till stor del kommit att koncentreras kring själva brottet och köpsköparen, men framställningen berör även de prostituerades situation samt de effekter förbudet har haft på prostitutionens omfattning och former. Med ledning av syftet kan således följande frågeställningar aktualiseras: Har förbudet mot köp av sexuell tjänst varit ett effektivt straffstadgande eller blev det inte mer än en ideologisk markering? Vad har förbudet haft för inverkan på prostitutionsmarknaden? Har syftet med förbudet lyckats upprätthållas eller har effekterna av straffstadgandet blivit de motsatta? Finns det några andra åtgärder förutom lagstiftning som kan vidtas för att stävja könshandeln?

1.3 Metod och material

För att besvara mina frågeställningar har jag delvis använt mig av en traditionell juridisk metod. Till grund för arbetet ligger således material i form av lagförarbeten, lagtext och doktrin på vilket framställningens deskriptiva avsnitt till övervägande del bygger.

Efter det att sexköpsförbudet trätt i kraft har ett antal svenska myndighetsundersökningar genomförts som bland annat syftar till att kartlägga förbudets tillämpning och effekt. Samtliga dessa undersökningar har varit av intresse vid författandet av förevarande arbete och då särskilt i de mer analytiska delarna. Någon riktig utvärdering av sexköpsförbudet har emellertid aldrig gjorts. Det saknas exakta uppgifter om antalet personer som dömts för brott mot förbudet samt hur allmänt förekommande sexköp egentligen är i Sverige. För att kunna dra några slutsatser om förbudets effektivitet har jag därför varit tvungen att förlita mig på den brottsstatistik som finns gällande brottet. Härutöver har jag valt att analysera och tolka praxis på området.

För att få en mer verklighetsförankrad och levande helhetsbild har jag diskuterat arbetet med ett antal erfarna personer som alla på ett eller annat sätt kommit i kontakt med sexköpsförbudets tillämpning eller inverkan på prostitutionsmarknaden. Det bör i detta sammanhang påpekas att det har rört sig om diskussioner på ett mer allmänt plan. Således har några regelrätta intervjuer inte genomförts.

---

² Träskman, Per Ole: *Den som betalar för sex är en brottsling. Om den svenska kriminaliseringen av sexköp som ett medel för att motverka prostitutionen*, Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskab, 2005, s. 76.

1.4 Avgränsningar

Ett straffstadgande är effektivt om det medför att den kriminaliserade gärningen inte företas samt om den som överträder förbudet kan upptäckas och straffas.³ För att dessa krav ska kunna uppfyllas måste straffstadgandet i fråga vara relativt lätt att tillämpa, det vill säga att det inte finns några större tolknings- respektive bevisproblem. I fallet med sexköpsförbudet har det funnits många sådana problem vilket lett till svårigheter med rättstillämpningen. Det är framför allt detta så kallade effektivitetsproblem som detta arbete handlar om. Förutom bristande effektivitet har nyss nämnda förbud även beskyllts för att ha en negativ inverkan på de kvinnor som befinner sig i prostitutionen. Våldet mot dessa sägs ha ökat efter förbudets införande. Härutöver har det gjorts gällande att förbudet lett till att mycket av den tidigare synliga gatuprostitutionen flyttat från gatan till mer undanskymda platser vilket inneburit att handeln med sexuella tjänster blivit allt svårare att kontrollera. I anledning härav berör arbetet dessutom förbudets inverkan på prostitutionsmarknaden samt dess konsekvenser för de prostituerade kvinnorna. I samband härmed kan nämnas att media- och informationsteknikens utveckling under de senaste decennierna inneburit en ökad tillgänglighet till alla typer av information. Denna samhällsförändring har även påverkat formerna för prostitution. På senare tid har den moderna tekniken med mobiltelefoner och Internet medfört att prostitutionsarenorna förändrats och blivit fler, vilket visat sig vara en internationell tendens. När jag i arbetet analyserat samt kommenterat sexköpsförbudets inverkan på prostitutionsmarknaden har jag därför delat upp fenomenet i två kategorier, dels gatuprostitution, dels prostitution via Internet.

I lagstiftningen görs ingen skillnad mellan heterosexuell och homosexuell prostitution. Förevarande framställning behandlar emellertid enbart den vanligaste formen, det vill säga den heterosexuella prostitutionen där kvinnan agerar säljare och mannen köpare. Detta innebär att jag i fortsättningen utgår från att det är vuxna personer det handlar om och inte barn. Uppsatsen berör inte människohandel, koppleri eller trafficking, det vill säga handel med kvinnor och barn för sexuella ändamål. Även om dessa områden många gånger är starkt förknippade med prostitution så är det annan lagstiftning som reglerar de situationerna varför jag valt att lämna dem därhän.

Det bör inledningsvis upplysas om att Sveriges syn på prostitution inte delas internationellt. I flera europeiska länder går utvecklingen mot legalisering av såväl köp som försäljning av sexuella tjänster, ofta med motiveringen att missförhållanden bäst bekämpas då verksamheten är laglig. Någon komparativ studie för att belysa dessa skilda ståndpunkter har emellertid inte gjorts. Arbetet har koncentrerats enbart till den svenska lagstiftningen om förbudet mot köp av sexuell tjänst för att, då detta varit av betydelse för syfte och frågeställning, mycket kort beröra andra uppfattningar och åtgärder som existerar internationellt.

---

³ Lernestedt, Claes: *Kriminalisering. Problem och principer*, Uppsala, 2003, s. 313.

1.5 Disposition

I arbetets inledande kapitel ges en allmän redogörelse för olika perspektiv på fenomenet prostitution för att uppvisa vilka alternativa förhållningssätt som finns i frågan. Här presenteras den svenska synen på prostitutionen samt hur denna förhåller sig till den eller de uppfattningar som i dag existerar internationellt. För att få en förståelse för varför vi i Sverige har ett förbud mot köp av sexuell tjänst följer i kapitel 3 en redogörelse av bakgrunden till den svenska lagstiftningen. Här presenteras också den så kallade sexköpslagen genom vilken sexköpsförbudet kom till uttryck före reformen år 2005. I kapitel 4 diskuteras begreppet ”effektiv” lagstiftning. Sedan man under en längre tid valt att tolka konceptet traditionellt genom att uppställa krav på upptäckter och fällande domar, har det på senare år tillkommit ytterligare en tolkning enligt vilken ett straffstadgande är effektivt om statsmakten därigenom får möjlighet att ta avstånd från en viss företeelse. Här redogörs för de olika tolkningsalternativen samt deras betydelse för arbetet i fråga. I kapitel 5 följer en presentation av de statliga myndighetsundersökningar som genomförts sedan sexköpsförbudet trädde i kraft år 1999. Här sammanfattas även innehållet i dessa undersökningar i den mån det är av betydelse för arbetets syfte och frågeställningar. Således berörs främst det omfattande tillämpningsproblemet samt förbudets inverkan på den svenska prostitutionsmarknaden. Kapitel 6 handlar om den reviderade sexköpsbestämmelsen och vad som skiljer denna från den tidigare sexköpslagen. Här redogörs för det betänkande och den proposition som ligger till grund för den nuvarande bestämmelsen i 6 kap. 11 § BrB.

Kapitel 7 är till övervägande del analytisk. Här utreder och värderar jag de fakta som tidigare behandlats i arbetets deskriptiva del för att ställa den i relation till nya data och omständigheter. Denna del av arbetet inleds med en beskrivning av prostitutionssituationen i Sverige. Här presenteras omfattningen av prostitutionen samt hur sexköpsförbudet påverkat denna. Här efter har jag tolkat den brottsstatistik som finns beträffande straffbudet för att belysa de problem som de facto kvarstår vad gäller förbudets effektivitet. Aktuell praxis på området analyseras för att klarlägga de frågor som tidigare uppstått avseende nyss nämnda förbuds tillämpning. Avslutningsvis följer en redogörelse för de polisiära förutsättningarna att ingripa vid ett förestående brott mot sexköpsförbudet samt polisens möjlighet till bevissäkring i en sådan situation. Det är inte enbart genom kriminalisering som man i Sverige försöker komma åt könshandeln. Utöver lagstiftningen finns det sociala insatser som också syftar till att stävja prostitutionen genom att hjälpa och stötta både de prostituerade kvinnorna och männen som köper deras sexuella tjänster. Det är dessa insatser som kapitel 8 handlar om. I analysen försöker jag besvara de frågeställningar som legat till grund för uppsatsen. Här försöker jag dessutom utvärdera förbudet mot köp av sexuell tjänst genom att använda mig av de uppgifter som framkommit avseende straffstadgandets tillämpning och effektivitet. I samma kapitel redogör jag för övriga åtgärder utöver lagstiftningen som enligt min mening kan vara väl så givande i kampen mot prostitutionen. Avslutningsvis presenteras även några personliga sammanfattande reflektioner.

2 Ideologier bakom prostitutionsregleringen

Sexualbrottens historia berättar om skiftande attityder till vad som ska vara kriminaliserat och vad som är accepterat beteende. Den absoluta sexualmoral som dominerade bilden under flera hundra år kom till uttryck i de omfattande kriminaliseringar som i stort omfattade alla sexuella handlingar utom samlag inom äktenskapet. En liberalisering inleddes emellertid på 1900-talet och kulminerade under 1960- och 1970-talen genom flera avkriminaliseringar av bland annat frivilliga sexuella handlingar mellan homosexuella vuxna människor samt av tidlag.⁴ Härutöver har feministiska perspektiv satt sin prägel på hur fenomenet prostitution uppfattas och hanteras av lagstiftaren samtidigt som bland annat Förenta Nationerna (FN) och andra internationella organ aktivt arbetat för att bekämpa dess förekomst genom konventioner och rekommendationer. Nedan följer en redogörelse för de ideologier som genom tiderna har legat bakomstitutionsregleringen. I samband härmed efterkommer även en kort presentation av de olika perspektiv på reglering av fenomenet som i dag existerar.

2.1 Sexualmoralism

Historiskt sett har prostitutionen oftast betraktats som en företeelse som närmast äventyrar sexualmoralen. På 1800-talet kriminaliserades prostitutionen samtidigt som man intog en generös attityd gentemot de prostituerade kunder. Fenomenet prostitution ansågs vid denna tidpunkt utgöra ett hot mot äktenskapet som institution och kontrollen riktade sig mot kvinnans sexualitet eftersom det var hon som ansågs bära ansvaret för sexualmoralen. Mannens sexualitet och roll som kund betecknades som naturlig, en uppfattning som fått genomslag inom såväl det sexualmoralistiska som inom det liberala synsättet. Mannens sexualitet betecknades som en drift som han på ett eller annat sätt var tvungen att tillfredsställa eller ge utlopp för. Prostitutionen fyllde således vid den här tidpunkten en viktig samhällelig funktion för de människor som av en eller annan anledning inte hittat eller ville hitta en stadigvarande partner. Denna inställning till prostitutionen brukar benämnas ”funktionalistisk” och det är även i detta sammanhang som benämningen ”världens äldsta yrke” brukar användas.⁵

---

⁴ Träskman, Per Ole: *Går det att tygla lustan? Om straffbar pornografi, pedofili och prostitution*, Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland, 1998, s. 354.

⁵ Niemi-Kiesiläinen, Johanna: *Kvinnohandel, koppleri och sexköp*, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 2005, s. 23.

2.2 Feminism

Inom feminismen kan man urskilja två olika förhållningssätt till fenomenet prostitution. Å ena sidan står de som driver de prostituerades rättigheter, å andra sidan de som anser att prostitutionen är kränkande för människovärdet och att det därför är viktigt att försöka reducera den. De som värnar om de prostituerades rättigheter ser prostitutionen som ett arbete varför det viktigaste för dem är att förbättra villkoren för dem som arbetar inom sexbranschen. De är negativa till alla former av prostitutionsbegränsande åtgärder då dessa anses leda till att koppleriverksamheten ökar och våldet mot de prostituerade tilltar. Härutöver anses denna typ av åtgärder skapa en rädsla hos de prostituerade för att vända sig till olika myndigheter om de utsätts för våld. Enligt den andra feministiska uppfattningen baserar sig en kvinnas beslut att prostituera sig aldrig på ett eget fritt val utan ger istället uttryck för kvinnans underordnade ställning i samhället. Även om kvinnan gör sina val mellan befintliga alternativ, är involveringen i prostitutionen i regel en successiv process där strukturella faktorer och små val flätas in i varandra.

Ingen annanstans torde frågan om vad kvinnor *egentligen* vill vara så kontroversiell som i den ideologiska diskussionen kring prostitution. De båda förhållningssätt som i dag existerar inom den feministiska debatten intar var sin syn på fenomenet prostitution. Medan ena sidan betraktar all prostitution som påtvingad, skiljer den andra mellan de kvinnor som med hot och våld är intvingade i prostitutionen och de som antas vara där av eget val. Här sistnämnda har således den uppfattningen att det förekommer både påtvingad och frivillig prostitution.⁶

2.3 Bekämpning av internationell brottslighet

Inom folkrätten har man i över hundra års tid ingått konventioner om så kallad vit slavhandel. De internationella fördragen kräver inte att de prostituerades verksamhet ska kriminaliseras utan att prostitutionen ska reduceras, att det ska vara straffbart att profitera på prostitution och att idka handel med kvinnor. Detta var utgångspunkten för 1949 års konvention angående bekämpande av handel med människor och utnyttjande av andras prostitution samt 1979 års konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor, som ålägger konventionsstaterna att vidta alla lämpliga åtgärder för att bekämpa alla former av handel med kvinnor och utnyttjande av kvinnoprostitution.

Tyngdpunkten i internationell rätt har emellertid förskjutits den senaste tiden. I den deklaration om våldet mot kvinnor som FN:s generalförsamling antog år 1993 nämns inte prostitution i allmänhet utan bara

---

⁶ Ibid., s. 24 f.

tvångsprostitution. På 1990-talet har man i FN:s regi inlett en omfattande auktion mot den organiserade brottsligheten. Arbetet har resulterat i ett flertal konventioner och rekommendationer, av vilka många inbegriper handeln med människor. När frågan om prostitution tas upp i samband med organiserad brottslighet står tvångsprostitutionen, det vill säga människohandeln, i centrum. Prostitutionen har lösryckts ur sitt tidigare sammanhang där det i allt väsentligt gällde att reducera fenomenet och fogats till ett nytt sammanhang där det viktiga är att få ned den organiserade brottsligheten. Numera betraktas de prostituerade som brottsoffer till skillnad från tidigare då de ansågs vara offer för olyckliga omständigheter.⁷

2.4 Sexuell liberalism

Den sexuella revolutionen på 1960- och 1970-talen förändrade inställningen till sexualiteten. Sexualiteten och hur denna levdes ut började uppfattas som en privat angelägenhet, något som dikterades av personliga preferenser. Sexualiteten var inte längre förbunden med begrepp som gott och ont, med frivillighet eller tvång, utan med medicinska kategorier om uppfattningar om en välfungerande kropp som enbart fanns till för att bli tillfredsställd. Det moraliska tomrum som frigörelseprocessen under 1960- och 1970-talen lämnade efter sig har de senaste åren lett till en tendens att vilja göra strafflagen strängare vad gäller bestämmelserna om sexualbrott och sexuell sedlighet. Sådana sexuella handlingar som avkriminaliserades tidigare under 1900-talet förespråkas av många återkriminaliseras.⁸ Det är förmodligen delvis mot denna bakgrund som kriminaliseringen av köp av sexuella tjänster i Sverige bör ses.

2.5 Symbolisk straffrätt och kvinnan som offer

Lagar kring prostitution är inte sällan utformade i syfte att skydda folkhälsan, den allmänna ordningen eller den allmänna moralen. Sexualmoralism är således en ideologi som genomsyrat stora delar av den reglering av prostitution som förekommit genom tiderna och gör de facto så fortfarande. Att skilja mellan påtvingad och frivillig prostitution är ett förhållningssätt till fenomenet som allt mer har upphört att existera, inom såväl nationell som internationell debatt. Genom att prostitutionen i allt högre grad binds samman med människohandel och organiserad brottslighet, finns det inte längre utrymme att tala om kvinnans fria vilja till att ge sig in i prostitutionen. Även i den svenska lagstiftningen betraktas den fria viljan som något främmande. Förbudet mot köp av sexuella tjänster infördes utifrån synen på bristande jämställdhet mellan könen.

---

⁷ Ibid., s. 25 f.

⁸ Träskman. Per Ole: *Går det att tygla lustan? Om straffbar pornografi, pedofili och prostitution* s. 354 f.

Utgångspunkten i det svenska lagberedningsmaterialet var att det var kränkande och degraderande för människovärdet att använda en människa som redskap för att tillfredsställa någon annans sexuella behov. Den svenska sexköpslagen var således en normativ jämställdhetslag som i första hand syftade till att förändra synen på kvinnan i samhället, det vill säga att kvinnan inte är en handelsvara. Lagen sände tydliga signaler till männen och samhället att kvinnor inte fick köpas.⁹

Ingen av de ovan nämnda ideologierna romantiserar prostitutionen eller betvivlar dess nedbrytande verkan för de kvinnor som tvingats in i den. Samtliga representerar emellertid skilda utgångspunkter för hur fenomenet prostitution bör bedömas och behandlas vilket i sin tur är ett uttryck för skilda människo- och samhällssyner. Varje ideologi kan med säkerhet finna exempel ur verkligheten på prostituerade kvinnor som lever upp till den syn på fenomenet som de företräder. Den avgörande frågan är emellertid huruvida man bör och kan generalisera samt vilket av synsätten som i så fall bör tillmätas avgörande vikt.¹⁰

2.6 Olika perspektiv på reglering

Synen på fenomenet prostitution samt uppfattningen om bakgrunden till dess existens varierar beroende på vilken av de ovan nämnda ideologierna man bekänner sig till. Den syn på prostitution som dominerar den nationella debatten påverkar även valet av åtgärder. Det går således att urskilja tre varianter i staters förhållningssätt till prostitution; de som kriminaliserar prostitution, de som syftar till att avskaffa den genom att kriminalisera dem som främjar fenomenet samt de som legaliserar prostitution.¹¹

2.6.1 Prohibitionism

De system som vill kriminalisera prostitution kallas prohibitionistiska. Alla aktiviteter rörande prostitution, såväl köp som försäljning, är här kriminaliserade. Lagar som helt förbjuder prostitution grundar sig ofta på en syn på prostitutionen som omoralisk och kvinnorna får bära skulden för att locka männen till omoraliska handlingar. Straffen kan variera i de aktuella länderna från böter till dödsstraff som i Iran och Afghanistan. Prohibitionistiska system finns även i Kina, Ryssland, Filippinerna, Thailand och i några stater i USA.¹²

---

⁹ Prop. 1997/98:55, *Kvinnofrid*, s. 104 f.

¹⁰ Greve, Vagn: *Prostitution – former for indgreb og deres begrundelser*, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab, 2005, s. 19.

¹¹ Justis- og Politidepartementet, Rapport 2004, *Sexkjøp i Sverige og Nederland reguleringer og erfaringer*, Oslo, 2004, s. 28.

¹² *Ibid.*, s. 11.

2.6.2 Abolitionism

Abolitionistiska stater har som mål att avskaffa prostitutionen. De medel som används är kriminalisering av hallickverksamhet och annat som främjar prostitution, men inte en kriminalisering av prostitutionen i sig. Anledningen till att man inte straffbelägger de prostituerade kvinnorna är antingen att de ses som offer eller för att det är lättare att bedriva förebyggande arbete mot könssjukdomar och HIV om prostitutionen inte sker i det fördolda och kvinnorna inte behöver hålla sig undan myndigheterna. Olika abolitionistiska system finns i England, Frankrike, Belgien, Finland, Italien och Norge. Det svenska systemet anses också tillhöra de abolitionistiska, men det är unikt genom den ensidiga kriminaliseringen av köparen.¹³

2.6.3 Reglering

Det reglerande systemet tillåter prostitution inom vissa ramar, det vill säga att prostitutionen är legaliserad och reglerad av staten på olika sätt. Exempelvis får prostitution endast äga rum i vissa kvarter i en viss stad och kvinnor i prostitution måste registrera sig hos polisen eller gå på regelbundna hälsokontroller. Det är många gånger straffbart att inte följa denna reglering. Exempel på länder med ett reglerande system är Tyskland, Nederländerna och Grekland.¹⁴

Den konklusion man kan göra med stöd av den debatt som i dag förs kring fenomenet prostitution är att köp av sexuella tjänster har varit och är fortfarande en normal del av flera människors liv. Prostitutionen har alltid funnits även om den stundtals motarbetats, kritiserats eller accepterats. Formerna för fenomenet samt villkoren kring detta har förändrats genom tiderna men som företeelse har prostitutionen alltid existerat. Under det senaste decenniet har emellertid avskaffandet härav varit ett av de mest uppburna och synliga syftemålen inom den rättspolitiska verksamheten i Sverige och det viktigaste vapnet i kampen mot prostitution är det förbud som sedan år 1999 kriminaliserar köp av sexuella tjänster.¹⁵

---

¹³ SOU 1995:15, *Könshandeln*, s. 45.

¹⁴ Justis- og Politidepartementet, Rapport 2004, s. 28.

¹⁵ Träskman, Per Ole: *Den som betalar för sex är en brottsling*, s. 74 f.

3 Bakgrund till lagstiftningen

3.1 Tidigare lagstiftning om prostitution i Sverige

Under 1700-talet var gästgiverier, värdshus, marknadsplatser och gator de vanligaste platserna för prostitution i Sverige. I 1734 års lag fanns regler som straffbelade både de som bedrev koppleri och de kvinnor som prostituerade sig. År 1847 infördes ett reglementeringssystem i landet med kontrollåtgärder riktade mot de prostituerade sedan veneriska sjukdomar börjat sprida sig alltmer bland de prostituerade kvinnorna. Föreskrifterna innebar att dessa kvinnor var tvungna att genomgå sundhetsbesiktning två gånger per vecka. Reglementeringssystemet avskaffades emellertid år 1918 och de bestämmelser som sedan tidigare straffbelade koppleri och prostitution i 1734 års lag överfördes till 1864 års lag där de infördes i ett särskilt kapitel om sedlighetsbrott. Parallellt med strafflagarna fanns under 1800-talet möjligheter att ingripa mot prostituerade med stöd av försvarslöshets- och lösdriverilagstiftningen. Syftet med denna lagstiftning var bland annat att ingripa förebyggande mot sådana ordnings- och sedlighetsstörande element som de prostituerade kvinnorna ansågs vara.¹⁶

3.2 1977 års prostitutionsutredning

Under de senaste decennierna har prostitutionsproblemet debatterats med skiftande intensitet. Huruvida prostitution skulle kriminaliseras eller inte var en fråga som aktualiserades redan på 1970-talet. År 1977 tillsatte regeringen en prostitutionsutredning som bland annat fick i uppdrag att kartlägga prostitutionen i Sverige. Resultatet av utredningen presenterades i betänkandet ”Prostitutionen i Sverige – bakgrund och åtgärder” (SOU 1981:71). Av utredningen framgår att en kriminalisering av prostitutionen skulle utgöra en starkt återhållande faktor för en stor del av köparna och att detta även skulle verka avskräckande på de prostituerades verksamhet. Enligt utredningen skulle emellertid en kriminalisering även innebära allvarliga problem. Det befarades att det skulle bli svårare att hjälpa de prostituerade med sociala insatser samt att risken för övergrepp mot prostituerade och deras kunder skulle öka eftersom verksamheten efter en kriminalisering hade tvingats under jorden. Man förutsåg också problem med att avgränsa och bevisa den straffbara gärningen samt besvär att kontrollera efterlevnaden av förbudet. Härutöver befarades att lagstiftningen skulle bli en så kallad klasslagstiftning där enbart den synliga gatuprostitutionen skulle föranleda ingripanden medan den dolda lyxprostitutionen skulle kunna fortgå ostörd på grund av bevis- och

---

¹⁶ BRÅ-rapport 2000:4, *Förbud mot köp av sexuella tjänster – Tillämpningen av lagen under första året*, Brottsförebyggande rådet, Tierp, 2000, s. 13.

övervakningsproblem. Då utredningen bedömde risken för att bli upptäckt som mycket liten, ansågs ett eventuellt förbud bli alltför ineffektivt. Ett förbud som inte kan övervakas och ett brott som inte leder till en påföljd, ansågs urholka rättsmedvetandet och minska respekten för andra lagar och regler. Således övervägde argumenten mot en kriminalisering.¹⁷

3.3 1993 års prostitutionsutredning

Sedan ett antal motioner lagts fram som förordade en kriminalisering av köpare och/eller säljare i könshandeln tillsatte regeringen år 1993 en ny prostitutionsutredning med uppdrag att göra en översyn av samhällets åtgärder mot prostitution samt bland annat utarbeta förslag till förbättringar av samhällets insatser mot detta fenomen. I betänkandet "Könshandeln" (SOU 1995:15) beskrivs prostitutionen som en företeelse som inte hör hemma i ett modernt samhälle då bilden av kvinnan som en handelsvara motverkar jämställdheten mellan könen. För att markera samhällets inställning i frågan förslog utredningen en kriminalisering av både köparen och säljaren i prostitutionen med motiveringen att könshandel är socialt oacceptabel och att denna norm bör gälla båda parter. Utredningen ansåg att den avskräckande effekten inte skulle uppnås för de prostituerade kvinnorna om enbart köparna riskerade lagföring. Härutöver anfördes vikten av att undvika våldsbrott och utpressning som ytterligare ett argument för dubbelkriminaliseringen.

Kriminaliseringen förutspåddes verka effektivt mot könshandeln på så sätt att denna i förlängningen kom att minska. De svårigheter som trots allt sammanhänge med den föreslagna kriminaliseringen ansågs av utredningen inte vara alltför överhängande. Då könshandeln hela tiden bedrivits mer eller mindre i det fördolda ansågs argumentet att en kriminalisering skulle leda till att prostitutionen skulle drivas under jorden inte vara av någon nämnvärd betydelse vid införandet av straffstadgandet. En kriminalisering förutspåddes härutöver få genomslag utomlands för de grupper i andra länder som arbetar mot prostitution. Eftersom Sverige som land blir allt mer internationaliserat ansåg utredningen det finnas en risk för att en liberal inställning till könshandel som den som finns på kontinenten kom att få genomslag om ett kriminaliseringsbeslut inte togs. På så sätt kom Sverige att ge klart uttryck för sin uppfattning gentemot andra länder genom att förespråka ett jämställt samhälle och alla människors lika värde.

Könshandeln uppges i utredningen skada både enskilda individer och samhället i stort. Förbudet mot köp och försäljning av sexuella tjänster var således avsett att skydda dels den säljande kvinnan, dels det allmänna.¹⁸

---

¹⁷ SOU 1981:71, *Prostitutionen i Sverige – bakgrund och åtgärder*, s. 144 ff.

¹⁸ SOU 1995:15, *Könshandeln*, s. 224 ff.

3.4 Remissvaren

Betänkandet ”Könshandeln” skickades ut till 64 remissinstanser. Angående utredningens förslag om en kriminalisering av både köparen och säljaren ställde sig två instanser helt bakom utredningens förslag. 24 instanser avstyrkte en kriminalisering av könshandeln och 14 instanser förordade en kriminalisering av enbart köparen. Övriga remissinstanser yttrade sig inte i frågan. De remissinstanser som helt motsatte sig förslaget betonade den befarade bristande effektiviteten och menade att en kriminalisering skulle innebära svårigheter att avgränsa den brottsliga gärningen samt problem att bevisa att den ägt rum. Det skulle således bli mycket svårt att beivra brott. Vidare anfördes att förbudet troligen kom att leda till att prostitutionen övergick i dolda former vilket i sin tur befarades leda till att de inblandade i könshandeln kom att utsättas för våld, utpressning och annan brottslighet i högre grad än tidigare. Slutligen uppgavs att utredningen förmodligen underskattat de kostnader som skulle följa av en kriminalisering samt att denna skulle innebära en risk för att de prostituerade skulle bli så rädda för lagföring att de inte skulle våga söka den hjälp de behövde.¹⁹

3.5 Proposition 1997/98:55

Regeringen tog upp frågan om kriminalisering av prostitution i samband med att den behandlade Kvinnovåldskommissionens betänkande ”Kvinnofrid” (SOU 1995:60) i vilket en rad olika åtgärder föreslogs för att öka jämställdheten mellan män och kvinnor samt för att förhindra våld mot här sistnämnda. I propositionen ”Kvinnofrid” (1997/98:55) ansåg regeringen att det inte är acceptabelt att män kan köpa tillfälliga sexuella förbindelser av kvinnor i ett jämställt samhälle. Trots motståndet från remissinstanserna föreslogs enbart en kriminalisering av köparen. Anledningen härtill anges i propositionen vara att det inte skulle vara rimligt att kriminalisera den som i det stora flertalet fall är den svagaste parten och som utnyttjas av andra som vill tillfredsställa sin sexualdrift. Regeringen framhöll vidare att prostitutionen medför allvarliga skador för både de enskilda och samhället, att det omkring de prostituerade i regel förekommer en omfattande kriminalitet av olika slag samt att de prostituerade i allmänhet har en mycket svår social situation. På grund härav ansågs det vara en viktig samhällsangelägenhet att prostitutionen bekämpades. Genom införandet av förbudet markerades samhällets inställning i frågan samtidigt som detta även förutsattes kunna effektivisera arbetet med bekämpning av prostitutionen och dess skadeverkningar. I fråga om de svårigheter som kunde förutses när det gällde kontrollen samt efterlevnaden av förbudet uttalades i propositionen att redan kriminaliseringen av köp av sexuella tjänster och den risk för att hamna i polisutredning som detta innebar, torde vara tillräckligt avskräckande för att ge förbudet effekt.²⁰

---

¹⁹ Ds 1996:28, sammanställning av remissvaren.

²⁰ Prop. 1997/98:55, *Kvinnofrid*, s. 104 f.

3.6 Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster

Den 1 januari år 1999 trädde lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster i kraft. Förbudet hade följande lydelse:

”Den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse, döms – om inte gärningen är belagd med straff enligt brottsbalken – för köp av sexuella tjänster till böter eller fängelse i högst sex månader.

För försök döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.”

Förbudet skulle enligt förarbetena ses som ett komplement till BrB:s bestämmelser. Sålunda angavs i sexköpslagen att straffansvar kunde inträda om inte gärningen var belagd med straff enligt BrB. Förbudet togs i avvaktan på en kommande översyn av sexualbrotten upp i en särskild lag. Det förutsattes att man i samband med översynen skulle överväga var olika förbud rörande sexuella tjänster lämpligen skulle vara placerade samt hur det nya brottet skulle förhålla sig till brotten koppleri och förförelse av ungdom. I avvaktan på denna översyn placerades således det nya förbudet mot köp av sexuella tjänster i en särskild lag.²¹

Gällande rekvisitet ”mot ersättning” hänvisas både i lagens förarbeten och i de kommentarer som finns till motsvarande uttryck i bestämmelsen om koppleri i 6 kap. 8 § BrB. Detta uttryck omfattade både en ersättning som betalades i pengar och ersättning som erlades i någon annan form av vederlag såsom narkotika, droger, alkohol eller något annat ”njutningsmedel”. Ersättningen kunde således ha vilken form som helst bara den hade karaktären av en ekonomisk förmån. Även den som hade erbjudit ersättning, men som sedan inte erlade den utlovade ersättningen, ansågs ha skaffat sig den tillfälliga sexuella förbindelsen mot ersättning, om den utlovade ersättningen var en förutsättning för förbindelsen.

Även i fråga om rekvisitet ”tillfällig” hänvisas till vad som sägs i förarbetena gällande koppleri i 6 kap. 8 § BrB. En tillfällig sexuell förbindelse innebar således vanemässiga utomäktenskapliga förbindelser av tillfällig natur. För straffansvar räckte att köp skett vid ett enstaka tillfälle.²²

Den gällande uppfattningen avseende rekvisitet ”sexuell förbindelse” var att detta uttryck omfattade samlag i alla dess former samt därtill alla sådana handlingar som kunde betecknas som ”sexuellt umgänge” med stöd av BrB:s brottsbeskrivningar. Nakenposering ansågs inte falla under rekvisitet.

Trots att förbudet mot köp av sexuella tjänster i allmänhet förutsatte någon form av medverkan från den som erbjöd den tillfälliga sexuella förbindelsen, var det enbart den som mot ersättning skaffade sig en sådan

²¹ Prop. 1997/98:55, *Kvinnofrid*, s. 104 ff.

²² *Ibid.*, s. 136.

som bestraffades enligt lagen. Något ansvar för medverkan enligt 23 kap. 4 § BrB kunde således inte komma ifråga beträffande de prostituerade kvinnorna.

Även om regeringen insåg att det i och för sig kunde bli svårt att bevisa när ett försök till brott enligt sexköpslagen förelåg, ansåg man ändock att BrB:s bestämmelser om försök i 23 kapitlet skulle vara tillämpliga. I propositionen uttalades att liknande bevissvårigheter torde föreligga även vid tillämpningen av 6 kap. 10 § BrB varför de överväganden som gjorts i det sammanhanget borde kunna tillämpas även i fallet med sexköpslagen. Försökspunkten torde enligt förarbetena vara uppnådd när ett erbjudande om betalning lämnats. Härutöver krävdes att det skulle ha förelegat fara för brottets fullbordning eller att sådan fara varit utesluten enbart på grund av tillfälliga omständigheter. Någon övrig vägledning i fråga om vad som skulle anses utgöra fullbordat brott respektive försök finns inte att tillgå i lagens förarbeten. Gränsdragningen i denna del överlämnades därmed åt rättstillämpningen. De överväganden som gjorts beträffande försök till förförelse av ungdom uppges härvid i viss mån vara vägledande.

Straffskalan för brott mot lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster sträckte sig från böter till fängelse i högst sex månader.²³

---

²³ Ibid., s. 137.

4 Effektiv lagstiftning

Ett straffstadgande är effektivt om det medför att den kriminaliserade gärningen inte företas. Det är också effektivt om den som överträder förbudet kan upptäckas och straffas. För att dessa krav ska kunna uppfyllas måste straffstadgandet i fråga vara relativt lätt att tillämpa, det vill säga att det inte föreligger några större tolknings- respektive bevisproblem. Redan innan förbudet mot köp av sexuella tjänster trädde i kraft ifrågasattes dess effektivitet och precis som befarades har det efter ikraftträdandet visat sig att förbudet varit svårt att tillämpa i praktiken. Antalet fällande domar har varit få och anledningen till detta är att polisen haft svårigheter med att upptäcka när ett brott begåtts samtidigt som rättstillämpningen stött på bevissvårigheter.

4.1 Traditionell effektivitet

En diskussion kring ett straffbuds effektivitet kan mycket enkelt sägas handla om förbudets förmåga att fullgöra sina uppgifter. Ett krav på att ett straffstadgande ska vara effektivt innebär vid en traditionell tolkning av begreppet att den som företar den straffbelagda gärningen i viss högre grad ska kunna upptäckas och fällas. Stadgandet ska därutöver påverka frekvensen av den aktuella gärningstypen negativt. Till problematiken gällande det första kravet kan sägas att för vissa gärningstyper kommer åtminstone den enskilda gärningens resultat nästan alltid att upptäckas. För andra brottstyper, i synnerhet sexualbrott och då främst brott mot förbudet mot köp av sexuell tjänst, är förhållandet det motsatta. Nästa fråga är i vilken utsträckning gärningsmannen kan upptäckas respektive fällas. Vad som principiellt sett behöver tas ställning till är hur stor andel upptäckt och domfällande som krävs för att ett stadgande ska anses vara effektivt i detta hänseende. Rent teoretiskt hade ett visst mått uttryckt i procent eller kvotdelar kunnat krävas men så sker emellertid inte. Den funktion som kravet i praktiken kan tänkas fylla är att sälla bort kriminalisering av gärningstyper vilka på förhand kan sägas vara näst intill omöjliga att upptäcka och/eller lagföra. Även avseende kravet på en negativ påverkan på beteendets frekvens är det svårt att finna ett säkert underlag. En förutsättning för att skillnader över huvudtaget ska kunna noteras efter införandet är att gärningen kan upptäckas. Det existerar i dag ett antal olika teorier som alla har olika uppfattning om *hur* ett straffbud skapar en avhållande verkan. Beroende på vilken av dessa teorier man bekänner sig till varierar de slutsatser man kommer fram till, även om bedömningarna baseras på ett och samma empiriska underlag. Fältet är således relativt öppet för spekulationer.

Kravet på effektivitet hänger samman med befolkningens respekt för förbudet i fråga. Ett ineffektivt straffstadgande anses leda till att befolkningens respekt försvagas i bemärkelsen minskad fruktan för upptäckt

och straff. Vidare kan respekten försvagas genom att systemet kan komma att uppfattas som godtyckligt, inkompetent och orättvist.

Diskussionen som förts ovan avseende ett straffbuds effektivitet aktualiseras dels i samband med straffbud som på förhand befaras bli ineffektiva, dels i samband med frågan huruvida ett existerande, konstaterat ineffektivt straffbud bör behållas eller inte. När det gäller förbudet mot köp av sexuell tjänst har straffstadgandet varit i kraft i åtta år. Som inledningsvis konstaterats är det inte mitt syfte att ta ställning till huruvida kriminaliseringen därav var riktig eller ej. Det är inte heller mitt syfte att argumentera för en avkriminalisering av detsamma. Det har emellertid framhållits i doktrin att starkare skäl torde tala mot att upphäva ett straffbud än mot att inte införa ett sådant.²⁴ Upphävandet av ett befintligt straffbud anses nämligen signalera att gärningstypen är moraliskt acceptabel eller till och med önskvärd. Enligt Nils Jareborg finns det knappast skäl att avkriminalisera ett visst förfarande enbart därför att det kan påvisas att kriminaliseringen är ineffektiv, så länge det fortfarande kan anses finnas ett behov av att ge uttryck för ett officiellt fördömande av gärningstypen.²⁵

4.2 Moralisk effektivitet

Till de två ovan nämnda tolkningarna av begreppet ”effektivitet” kan i dag läggas ytterligare en tolkning. Det har visat sig att denna senare tolkning blir allt vanligare och mer eller mindre uttryckligt framförd från lagstiftarhåll. Enligt denna är ett straffstadgande effektivt om statsmakten genom straffbudet får ge uttryck för ett klart ställningstagande gentemot en viss företeelse. En omtolkning av effektivitetskravet skulle således innebära att ett förbud är effektivt om statsmakten genom stadgandet får ta avstånd från ett visst beteende och på så sätt ge ett slags vederhäftigt moraliskt facit. Sistnämnda tolkning utgör enligt min mening inte ett fullgott mått på ett straffbuds effektivitet. Utifrån detta synsätt är det inte av avgörande betydelse att överträdare kan upptäckas och fällas, utan med denna tolkning anses alla straffstadganden vara effektiva, bara de är begripligt avfattade och får viss publicitet. I det fortsatta har jag därför valt att utgå från effektivitetskravet baserat på de traditionella tolkningarna. Tagit i beaktande dels svårigheterna att få kunskap om vad effekterna av straffbudet de facto har blivit, dels svårigheterna som är förknippade med att uppställa och följa upp ett krav i procent eller bråkdelar, anser jag att definitionen av effektivitetskravet enligt den traditionella tolkningen bör bli vägledande för den fortsatta bedömningen av sexköpsförbudets effektivitet.²⁶

---

²⁴ Lernestedt, Claes: *Kriminalisering. Problem och principer*, s. 313 f.

²⁵ Jareborg, Nils: *Straffrättsideologiska fragment*, Uppsala, 1992, s. 143.

²⁶ Lernestedt, Claes: *Kriminalisering. Problem och principer*, s. 315 f.

5 Hur framgångsrik var sexköpslagen?

Sedan förbudet mot köp av sexuella tjänster trädde i kraft år 1999 har ett antal statliga utredningar genomförts i syfte att kartlägga sexköpslagens tillämpning och effekt. Nedan följer en kort presentation av de olika utredningarna samt en sammanfattning av de slutsatser man dragit utifrån de undersökningar som gjorts.

5.1 Socialstyrelsens första rapport

Socialstyrelsen har av regeringen fått i uppdrag att fortlöpande följa och samla kunskap om prostitutionens omfattning och utveckling samt de sociala insatser som bedrivs på lokal nivå.²⁷ I augusti år 2000 presenterade Socialstyrelsen en undersökning om prostitutionen i Sverige under åren 1998 och 1999, *Kännedom om prostitution 1998-1999*. Det övergripande syftet med undersökningen var att översiktligt kartlägga prostitutionens omfattning i Sverige efter det att sexköpslagen trätt i kraft. Undersökningen byggde på ett stort antal enkäter som besvarats av samtliga polisdistrikt, socialtjänster i samtliga kommuner samt ett antal restauranter, hotell och liknande företag.²⁸

5.2 Socialstyrelsens andra rapport

Socialstyrelsens andra rapport, *Kännedom om prostitution 2003*, var en uppföljare till den tidigare vad gällde prostitutionens omfattning och utveckling. Rapporten baseras i huvudsak på intervjuer med ett antal personer som i sin verksamhet arbetar nära prostitutionen, främst tjänstemän inom socialtjänsten, sjukvården och polisen.²⁹

5.3 Brottsförebyggande rådets rapport

I mars år 2000 redovisade Brottsförebyggande rådet (BRÅ) en studie som syftade till att kartlägga tillämpningen av sexköpslagen under dess första år, *Förbud mot köp av sexuella tjänster. Tillämpningen av lagen under första året, BRÅ-rapport 2000:4*. Undersökningen fokuserade på frågor om kontrollen av lagens efterlevnad samt avgränsning och bevisning av den straffbara gärningen. Polisanmälningar, förundersökningsmaterial och

---

²⁷ Prop. 1997/98:55, *Kvinnofrid*, s. 107 f.

²⁸ Justis- och Politidepartementet, Rapport 2004, s. 33 f.

²⁹ SoS-rapport 2003, *Kännedom om prostitution 2003*, Socialstyrelsen, Stockholm, 2004, s. 3.

domar från perioden den 1 januari till den 31 december år 1999 granskades och därutöver genomfördes intervjuer med både poliser och åklagare.³⁰

5.4 Rikspolisstyrelsens rapport

Polismyndigheten i Skåne utarbetade på uppdrag av Rikspolisstyrelsen (RPS) en rapport år 2001, *Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster*. I uppdraget ingick att praktiskt utvärdera tillämpningen av lagen och komma med förslag till metodutveckling i polisens arbete mot prostitution. Projektet som startade under hösten år 1999 hade som mål att skapa förutsättningar för en effektiv polisiär bekämpning av prostitutionen i alla dess former. Inom detta mål skulle särskild vikt läggas vid frågor kring när ett ingripande kunde eller skulle ske, bevissäkring samt eventuella tvångsmedel. Särskild uppmärksamhet ägnades härutöver åt frågor kring hur och när förhör skulle hållas samt behovet och nyttan av teknikstöd i arbetet med bekämpning av prostitutionen.³¹

5.5 Gatuprostitutionen tar sig nya former

I Socialstyrelsens uppdrag ingick som nämnts bland annat att göra en kartläggning angående förändringar på prostitutionsmarknaden tiden efter det att sexköpslagen trätt i kraft. Resultaten i rapporterna visade att antalet prostituerade kvinnor som gick på gatan i Malmö, Göteborg och Stockholm minskat mellan åren 1998 och 1999. I övriga delar av landet kunde man dock inte se någon skillnad. Anledningen till detta ansågs vara att de tre storstäderna är hemvist för gatuprostitutionen och att det framför allt är denna som påverkats av lagen.³² Minskningen avstannade emellertid och år 2003 visade kartläggningen på en i stort sett oförändrad situation mellan åren 1999 och 2003. Sexköparna i gatumiljön uppgavs ha blivit färre samtidigt som kontakterna mellan köpare och säljare blivit kortare och snabbare.

Kunskapen om den mer dolda inomhusprostitutionen beskrivs i rapporterna som väldigt begränsad. Både polis och prostitutionsgrupper uppgav dock att de hade uppgifter om att prostitutionskontakter efter lagens införande togs på restauranter, hotell, dansställen, massagekliniker och solarier. Man hade också uppgifter om att prostitution förekom i kundens hem, i samband med konferenser, på Finlandsbåtarna eller vid privata fester. Med anledning av kriminaliseringen av köp av sexuella tjänster tilldelade regeringen RPS sju miljoner kronor för år 1999. Dessa medel använde samtliga polismyndigheter för att inrikta arbetet mot att bekämpa gatuprostitutionen.

---

³⁰ BRÅ-rapport 2000:4, s. 5.

³¹ Malmö-rapporten, *Rapport – Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster*, Polismyndigheten i Skåne, 2001, s. 4.

³² SoS-rapport 2000:5, *Kännedom om prostitution 1998-1999*, Socialstyrelsen, Lindköping, 2001, s. 31 samt BRÅ-rapport 2000:4, s. 19 ff.

Någon spaning vad gällde inomhusprostitutionen hade således inte bedrivits. Ett sådant arbete skulle nämligen vara mycket tidsödande och av rapporterna framgår att det dessutom kunde vara svårt att avgöra vad som var sexköp och vad som var vanlig ”raggning” i en del miljöer.³³

I Socialstyrelsens rapport från år 2003 uppges att Internet under de senaste åren blivit ett nytt forum för att knyta prostitutionskontakter. Eftersom prostitution som fenomen förändras i takt med samhället och på så sätt präglas av rådande samhällsförhållanden innebär ny informationsteknik således nya möjligheter för prostitutionen. Efter det att sexköpslagen trätt i kraft påstods det från olika håll att införandet av nyss nämnda förbud lett till att allt mer av den svenska prostitutionen förmedlas via Internet. Enligt Socialstyrelsen måste emellertid sådana påståenden behandlas med stor försiktighet då samma utveckling kan konstateras även i andra länder vilket snarare anses ha med den nya informationstekniken att göra. Att delar av prostitutionen numera förmedlas via Internet har också påståtts innebära att prostitutionen gått under jorden och på så vis blivit mer dold. Socialstyrelsen ställer sig dock frågande till om de kvinnor som erbjuder sina tjänster via Internet verkligen kan räknas till den dolda prostitutionen eftersom deras tjänster, priser och kontaktmöjligheter klart och tydligt annonseras. Tvärtom anser de att prostitutionen blivit mer offentlig och synlig via Internet. Däremot anses Internet medföra en slags anonymitet i själva sexköpet eftersom köparen inte behöver ge sig ut till prostitutionsstråken utan kan sitta hemma vid sin dator. Sammantaget konstateras att prostitutionen via Internet är svårare att överblicka och insynen är sämre jämfört med den öppna gatuprostitutionen. Hemsidor och andra kontaktsätt förändras ständigt vilket gör det svårt att få en bild över antalet kvinnor som erbjuder sexuella tjänster mot betalning via Internet. Uppgifterna därom går dessutom isär. Medan en undersökning uppskattade att det år 2003 fanns mellan 80 och 100 kvinnor i Sverige som sålde sexuella tjänster via Internet, gjorde en annan undersökning bedömningen att antalet istället låg mellan 200 och 250 stycken. Ytterligare ett par omständigheter som gör det svårt att uppskatta antalet är att en och samma kvinna kan förekomma i flera olika sammanhang samtidigt som en del av annonserna om prostitution dessutom kan vara falska.³⁴

Av rapporterna framgår således sammantaget att det var färre kvinnor i gatuprostitutionen efter det att sexköpslagen trätt i kraft. Huruvida denna förändring berodde på att kvinnorna valt att vända sig till andra arenor istället var emellertid en slutsats som man ansåg vara omöjlig att dra. Även om så skulle vara fallet anges att det är näst intill orimligt att i så fall dra några direkta orsakssamband till just lagstiftningen. Prostitution är ett fenomen som präglas av rådande samhällsförhållanden och förändras därmed i takt med att samhället i övrigt förändras. Ökad användning av Internet och mobiltelefoner anses snarare ha med tekniken än med lagstiftningen att göra.³⁵

---

³³ SoS-rapport 2003, s. 25 samt BRÅ-rapport 2000:4, s. 21-26.

³⁴ SoS-rapport 2003, s. 26 f.

³⁵ Ibid., s. 22 ff. samt BRÅ-rapport 2000:4, s. 19 ff.

5.6 Våldet mot kvinnorna ökar

Socialstyrelsen bemöter i sin senare rapport påståenden om att sexköpslagen medverkat till att kvinnorna i prostitutionen utsätts för mer våld nu än innan lagen trädde i kraft. De informanter vars intervjuer rapporten baserats på har uppgett att kvinnorna upplevde kunderna som mer stressade efter lagens införande vilket enligt dem gjorde det svårt att göra en bedömning av kunden. De mer ”vänliga” kunderna uppgavs vidare ha försvunnit från gatan vilket lett till att de kunder som var kvar betraktades som farligare. Tidigare hade man kunnat varna varandra för just farliga kunder men på grund av att situationen på gatorna blivit allt stressigare och att antalet kvinnor på gatan nu var färre, ansåg man att detta var svårare. Kvinnorna vittnade om att situationen på gatan blivit mer vansklig och riskabel och uppgav att de var mer rädda för övergrepp nu än tidigare. Många talade om att de nu fick göra värre saker, att ”knepigheterna” ökat och att kunderna ställde konstigare krav. Flera informanter nämnde också att den nya situationen på gatan lett till att priserna sjunkit och att kvinnor som var i akut behov av pengar förhandlade bort kravet på kondom. Detta hade i sin tur lett till en sämre självkänsla hos kvinnorna samt ökad oro för infektioner.

Huruvida det faktiska våldet ökat eller ej har Socialstyrelsen emellertid inte med säkerhet kunnat uttala sig om. Våld är nära förknippat med prostitution oavsett lagstiftning och förekom redan innan lagen trädde i kraft. Medan en del informanter talar om en mer riskabel situation är det få som uppfattar att det faktiska våldet har ökat. Det framgår dock att kvinnorna är mer rädda för övergrepp nu än tidigare. Eftersom kunderna blivit färre är det en högre andel av dem som är farliga. Som ovan nämnts, vill dessa göra värre saker och har konstigare krav eller är beredda att betala extra för att slippa kondom. Eftersom priserna pressats har kvinnorna inte råd att säga nej.³⁶

5.7 Tillämpningsproblemen

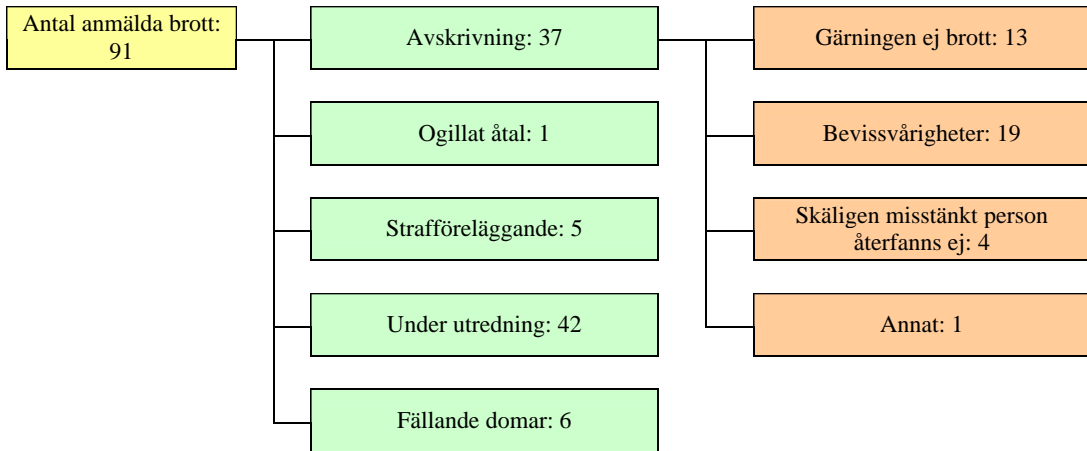
Majoriteten av de remissinstanser som fick ta del av 1993 års prostitutionsutrednings ursprungliga förslag att kriminalisera både köpare och säljare i prostitutionen, befarade att en kriminalisering skulle innebära svårigheter att avgränsa den brottsliga gärningen samt problem att bevisa att den ägt rum. Under år 1999 registrerades 91 polisanmälningar enligt sexköpslagen. Sju domar meddelades samma år varav en friande och sex fällande. I fyra av de fällande domarna var gärningen erkänd. 37 av anmälningarna resulterade i avskrivning. Att en stor del av anmälningarna lades ned med motiveringen att brott inte kunde styrkas, indikerar att det förelåg bevissvårigheter. Att en utredning läggs ned på denna grund kan emellertid även betyda att den begångna gärningen inte ansetts falla inom det straffbara området.³⁷

---

³⁶ SoS-rapport 2003, s. 30 ff.

³⁷ BRÅ-rapport 2000:4, s. 35 och 38.

Tabell 1. Resultat av polisanmälningarna under år 1999.

5.7.1 Tolkningssvårigheter

Brottsbeskrivningen som kriminaliserade sexköp var i flera avseenden oklar och öppen för tolkning. Straffbestämmelsen var uppbyggd kring vissa begrepp som i lagens förarbeten eller i rättstillämpningen inte fått en tillräckligt exakt innebörd.³⁸ Utifrån den av BRÅ upprättade rapporten går att utläsa att avgränsningsproblematiken kretsade kring frågor om tolkning av de olika rekvisiten för straffbarhet; ”ersättning”, ”tillfällig” och ”sexuell förbindelse”. Avgränsningen rörde härutöver bestämmandet av när ett straffbart försök hade begåtts samt gränsen mellan försök och fullbordat brott.

Några fall där tolkningen av de olika rekvisiten varit föremål för tveksamheter hade dock inte nått domstolarna vid tidpunkten för upprättandet av BRÅ:s rapport. Åklagare och poliser som handlagt ärenden enligt lagen uttryckte dock osäkerhet beträffande definitionen av vad som menades med att mot ersättning skaffa sig en sexuell förbindelse, när en sådan förbindelse skulle anses vara av tillfällig natur samt vilka typer av tjänster som ingick i begreppet sexuell förbindelse. Klargöranden av lagstiftaren i frågor som rörde straffbarheten av köpsköpare som var stamkunder till en viss prostituerad person efterlystes. Hälften av de tillfrågade åklagarna ansåg att även återkommande stamkunder till prostituerade kvinnor skulle kunna dömas enligt lagen. Den andra hälften tyckte att denna relation inte kunde sägas vara av tillfällig natur och att den därför föll utanför straffområdet. En annan fråga som dök upp var hur man skulle behandla fall där en person betalade för någon annans sexuella förbindelse. Spelade det någon roll vem som erlagt ersättningen? Vem hade begått brottet om en person betalade och en annan tog emot den sexuella tjänsten?³⁹

³⁸ Träskman, Per Ole: *Den som betalar för sex är en brottsling*, s. 83.

³⁹ BRÅ-rapport 2000:4, s. 38 ff.

5.7.2 När föreligger straffbart försök?

Förutom tolkningen av de rekvisit som ingick i straffstadgandet, ansåg många det svårt att bestämma när det var fråga om ett straffbart försök. De flesta åklagare uppfattade lagen som om det krävdes att parterna avtalat om köp av sexuell förbindelse för att försökspunkten skulle vara nådd. För fullbordat brott menade de att det dessutom borde krävas att en sexuell förbindelse hade påbörjats eller avslutats. En del åklagare ansåg emellertid att det även för försök borde krävas att parterna inlett någon form av sexuell aktivitet eller att pengar hade överlämnats. De problem som uppstått avseende bestämmandet av när försökspunkten överskridits hängde således nära samman med svårigheterna att bevisa att en överenskommelse om köp av sexuella tjänster hade träffats mellan parterna. Som tidigare nämnts hänvisade regeringen i förarbetena till sexköpslagen avseende försök till de överväganden som gjorts i samband med införandet av brottet förseelse av ungdom som i dag återfinns i 6 kap. 10 § BrB. De åklagare som uttalade sig i BRÅ:s rapport uttryckte dock stor osäkerhet inför den äldre lagens förhållande till den nya. En åklagare menade att 6 kap. 10 § BrB hade ett annat skyddsobjekt än lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster och att de därför inte var jämförbara. Majoriteten av de tillfrågade åklagarna ansåg sammanfattningsvis att det krävdes förtydliganden av lagstiftaren beträffande tolkningen av rekvisiten samt angående bestämmandet av gränsen för straffbart försök.⁴⁰

5.7.3 Bevissvårigheter

I brottmål åligger det åklagaren att bevisa alla relevanta omständigheter och för att en misstänkt person ska kunna dömas för ett brott ska det vara ställt bortom rimligt tvivel att han eller hon gjort sig skyldig till brottet i fråga. När det gällde förbudet mot köp av sexuella tjänster innebar det att åklagaren var tvungen att styrka att den tilltalade antingen skaffat sig eller försökt skaffa sig en tillfällig sexuell förbindelse mot någon form av ersättning.

37 av de 91 polisanmälningar som togs upp år 1999 resulterade i nedläggning. Av tabell 1 ovan framgår att främsta orsaken till detta var bevissvårigheter. Det som varit svårast att bevisa var att två personer ingått avtal om sexuell förbindelse mot ersättning. Även om polis ingripit under själva "akten" har det förekommit fall där det mot parternas nekande varit svårt att bevisa att förbindelsen skett i utbyte mot ersättning. Parterna har exempelvis hävdat att de känt varandra sen tidigare varför det inte varit fråga om prostitution. I fall där den tilltalade nekar krävs mycket stark bevisning som talar för att han är skyldig om han ska kunna fällas.

De flesta anmälningarna har upprättats av polis efter spaning på gatuprostitutionen. I januari år 1999 greps fem män som misstänkta för köp

---

⁴⁰ Ibid., s. 41 f.

av sexuella tjänster sedan de kontaktat prostituerade kvinnor som alla var kända av polisen. Polisen valde i dessa fall att ingripa redan när kvinnan satt sig i mannens bil, efter att parterna gått/kört iväg eller när den misstänkte stannat för att ta ut pengar vid en automat. Fyra av fallen skrevs av med motiveringen ”brott kan ej styrkas”. Det femte fallet gick till åtal men ogillades eftersom domstolen inte ansåg det styrkt att parterna ingått avtal om köp av sexuell tjänst. Under senare delen av år 1999 valde polisen därför att ingripa först senare, oftast sedan parterna åkt/gått iväg och stannat vid en undanskymd plats. Vid ingripandet hade parterna då antingen påbörjat eller avslutat den sexuella förbindelsen. Många av dessa ärenden var vid tidpunkten för upprättandet av BRÅ:s rapport inte färdigutredda, men i de fall som lett till åtal, strafföreläggande eller fällande dom hade polisen gjort ett senare ingripande.⁴¹ En polisman har dock en skyldighet att i första hand verka för att brott inte kommer till stånd. Detta innebär att han eller hon bör ingripa i syfte att avvärja brott i de situationer då det föreligger en omedelbar fara för att ett brott är förestående. Vid brott mot förbudet mot köp av sexuella tjänster tyder detta på att det föreligger en konflikt mellan polisens spaningsmetoder och dess uppgift att avvärja brott.⁴²

I brott mot sexköpslagen kallades den prostituerade kvinnan ofta som vittne. Enligt 36 kap. 6 § rättegångsbalken (RB) kan ett vittne vägra yttra sig om omständigheter som kan avslöja att han eller hon begått en vanärande handling. Justitieombudsmannen har ansett att prostitution ska uppfattas som en sådan handling vilket innebär att kvinnorna vid förhör i domstol kan vägra att uttala sig. För det fall kvinnan skulle begagna sig av denna rätt är det inte tillåtet att åberopa vad hon sagt under förundersökningen. Som åklagare får man i sådana fall förlita sig på annan bevisning.⁴³

5.8 Påföljdsfrågan

Straffskalan för brott mot lagen om förbud mot köp av sexuella tjänster sträckte sig mellan böter och fängelse i högst sex månader. Vid tidpunkten för BRÅ:s rapport hade brottet renderat mellan 40 och 80 dagsböter i de fall man enbart dömt för denna gärning. Dagsbotens storlek hade då bestämts efter den tilltalades ekonomiska förhållanden och varierat mellan 40 och 190 kronor. De tillfrågade åklagarna uppgav att fängelse förmodligen bara kunde komma i fråga vid upprepade återfall. Omständigheter som hänför sig till själva gärningen, som exempelvis ersättnings storlek och typen av sexuell tjänst, bedömdes inte kunna motivera fängelsestraff.⁴⁴

---

⁴¹ Ibid., s. 38 ff. och 8.

⁴² Malmö-rapporten, *Rapport – Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänste*, s. 24.

⁴³ BRÅ-rapport 2000:4, s. 44.

⁴⁴ Ibid., s. 44.

6 Sexköpslagen revideras

I samband med att hela brottskatalogen i 6 kapitlet BrB sågs över gjordes även en översyn av sexköpslagen. År 2001 överlämnade 1998 års Sexualbrottskommitté sitt betänkande ”Sexualbrotten. Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor” (SOU 2001:14) till regeringen som behandlade förslagen i propositionen ”En ny sexualbrottslagstiftning” (prop. 2004/05:45). Medan den proposition som föregick sexköpslagen utgjorde ett viktigt led i strävanden mot ett jämställt samhälle var syftet bakom den nu aktuella reformen att ytterligare förstärka och tydliggöra varje människas absoluta rätt till personlig och sexuell integritet samt sexuellt självbestämmande.⁴⁵ Genom propositionen upphävdes sexköpslagen och en ny bestämmelse som behandlar köp av sexuell tjänst infördes i 6 kap. 11 § BrB istället.

6.1 SOU 2001:14

Att placera förbudet mot köp av sexuella tjänster i en särskild lag var, som ovan nämnts, endast avsett som en tillfällig lösning i avvaktan på en översyn av bestämmelserna om sexualbrott. Det förutsattes att man i samband med översynen av 6 kapitlet BrB skulle överväga var olika förbud rörande köp av sexuella tjänster lämpligen skulle vara placerade samt hur brottet skulle förhålla sig till brotten koppleri och förförelse av ungdom.⁴⁶ I betänkandet föreslog Sexualbrottskommittén en ny reglering av sexualbrotten samt förslag i angränsande frågor.⁴⁷

Enligt förslaget skulle förbudet mot köp av sexuella tjänster omfatta den som skaffade eller lät skaffa sig en sexuell tjänst under förhållanden som utgjorde prostitution. Uttrycket ”tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning” föreslog man således ersätta med termen prostitution. Anledningen bakom denna terminologiska justering var att samma förändringar hemställdes beträffande koppleriparagrafen.⁴⁸ Med uttrycket sexuell tjänst avsågs sådana sexuella aktiviteter som enligt gällande rätt utgjorde sexuellt umgänge. Enligt Sexualbrottskommittén borde förbudet mot köp av sexuella tjänster uttryckligen omfatta även den som nyttjade en sexuell tjänst som någon annan betalat. Fortsättningsvis skulle man alltså inte kunna undgå straffansvar genom att påstå att det var någon annan som betalat för eller på annat sätt köpt den sexuella tjänsten.⁴⁹

---

⁴⁵ Prop. 2004/05:45, *En ny sexualbrottslagstiftning*, s. 21.

⁴⁶ SOU 2001:14: *Sexualbrotten. Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor*, s. 304 samt prop. 2004/05:45, *En ny sexualbrottslagstiftning*, s. 18 och 103 ff.

⁴⁷ *Ibid.*, s. 34 samt prop. 2004/05:45, *En ny sexualbrottslagstiftning*, s. 18.

⁴⁸ *Ibid.*, s. 317.

⁴⁹ *Ibid.*, s. 21 och 316 samt BRÅ-rapport 2000:4, s. 39.

6.2 Proposition 2004/05:45

I proposition 2004/05:45 behandlade regeringen Sexualbrottskommitténs förslag med undantag för de uppslag som redan lett till lagstiftning.⁵⁰ Propositionen ledde till en rad förändringar inom sexualbrottsområdet. Förslagen, som bland annat innebar att det infördes ett nytt 6 kapitel i BrB, genomfördes på grund av att de ändringar som gjorts sedan 1984 års reform av sexualbrottslagstiftningen inneburit att systematiken och sambanden mellan olika bestämmelser i 6 kapitlet delvis gått förlorad. Synen på sexualbrotten hade sedan dess dessutom skärpts. Genom förslagen ville man nu öka skyddet mot sexuella kränkningar och ytterligare förstärka den sexuella integriteten och självbestämmanderätten. Att lagstiftningen syftade till att påverka människors värderingar skulle inte förstås så att det fanns en samhällelig önskan att påverka människors sexualliv. Utgångspunkten för regeringens överväganden var i stället att alla oavsett ålder har rätt till en oinskränkt kroppslig integritet samt rätt att leva fria från alla sexuella kränkningar.⁵¹

Regeringen riktade kritik mot kommitténs utformning av lagtexten och menade att den föreslagna lydelsen inte borde införas med hänsyn till den vaghet som utmärker begreppet prostitution. Enligt regeringen borde härutöver begreppet ”tillfällig” kvarstå i lagtexten eftersom avsaknaden av denna term skulle skapa oklarheter i huruvida mer stadigvarande förbindelser så som äktenskap och samboförhållande omfattades av förbudet. Eftersom varje köp av en sexuell förbindelse är att anse som en tillfällig sexuell förbindelse, omfattar straffstadgandet således även en köpare som vid flera tillfällen eller regelmässigt köper sexuella tjänster av samma prostituerad. Uttrycket ”mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse” kom därför att bestå. För straffansvar enligt sexköpslagen räckte det att vid ett enstaka tillfälle skaffa sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning. Brottbenämningen ”köp av sexuella tjänster” ansågs av regeringen i detta avseende vara missvisande då denna kunde antyda att det för straffansvar krävdes att någon skaffade sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning vid mer än ett tillfälle. I propositionen föreslogs därför att brottbenämningen ändrades till köp av sexuell tjänst.⁵²

I enlighet med vad Sexualbrottskommittén föreslagit, ansåg regeringen att tillämpningsområdet för straffstadgandet borde utvidgas till att omfatta även den som nyttjar en sexuell tjänst som någon annan betalar. Det straffbara området kom således att inkludera exempelvis fall då någon affärskontakt tillhandahåller och betalar för prostituerade. Ett tungt vägande skäl för att låta förbudet innefatta även dessa förfaranden var att förbudet annars hade kunnat kringgås mycket enkelt genom att den som nyttjade den sexuella tjänsten lät någon annan betala för den. Förbudet mot köp av sexuell tjänst

---

⁵⁰ Prop. 2004/05:45, *En ny sexualbrottslagstiftning*, s. 18 f.

⁵¹ *Ibid.*, s. 1 och 19 f.

⁵² *Ibid.*, s. 103 ff och 132 ff.

är avsett att användas för att bekämpa prostitutionen som samhällsföreteelse och riktar sig mot den som nyttjar personer i prostitutionen. Vanligtvis är det köparen som tillgodogör sig den sexuella tjänsten, men även den som låter någon annan betala nyttjar en person i prostitution. Hans eller hennes handlande är därför lika klandervärt. Den person som i en sådan situation betalar för den sexuella tjänsten döms inte som gärningsman för köp av sexuell tjänst, men torde kunna dömas för medhjälp till brottet.⁵³

Med sexuell förbindelse avses liksom tidigare samlag eller annat sexuellt umgänge. Regleringen genom sexköpslagen innebar att ansvar aktualiserades endast om någon bestämmelse i BrB inte var tillämplig. Detsamma borde enligt regeringen alltså gälla varför bestämmelsen även fortsättningsvis kom att vara subsidiär i förhållande till 1-10 §§ i samma kapitel.⁵⁴ Precis som enligt sexköpslagen kan även den som försöker skaffa sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning dömas till ansvar enligt vad som föreskrivs i 23 kapitlet BrB.⁵⁵

Regeringens proposition behandlades i justitieutskottet varpå riksdagen biföll utskottets förslag till riksdagsbeslut den 2 mars 2005.⁵⁶ Förbudet mot köp av sexuell tjänst regleras därmed sedan den 1 april år 2005 i 6 kap. 11 § BrB.

6.3 Förbud mot köp av sexuell tjänst (6 kap. 11 § BrB)

Förbudet mot köp av sexuell tjänst har i dag följande lydelse:

”Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning, döms för köp av sexuell tjänst till böter eller fängelse i högst sex månader.

Vad som sägs i första stycket gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan”.

Bestämmelsen överensstämmer i huvudsak med den tidigare sexköpslagen, men det kriminaliserade området har som ovan nämnts utsträckts till att omfatta förutom den som skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning även den som nyttjar en sådan förbindelse som någon annan betalar. Detta innebär att de oklarheter som tidigare rådde angående huruvida den som nyttjar en sexuell tjänst som någon annan betalar omfattas av regleringen eller ej försvann. Numera gäller att den person som får del av

---

⁵³ Ibid., s. 103.

⁵⁴ Ibid., s. 103 ff.

⁵⁵ Ibid., s. 132 ff.

⁵⁶ Riksdagsskrivelse 2004/05:164 samt Justitieutskottets betänkande 2004/05:JuU16, http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3322&dok_id=GT01JuU22&rm=2004/05&bet=JuU16, 2007-09-29.

den sexuella tjänsten inte själv måste ha betalt för den utan brottet är förövat även om en annan person har lämnat ersättning eller utlovat den.

Vidare klargörs att under rekvisitet ”tillfällig” ska även stamkunder till prostituerade falla. Varje köp av en sexuell tjänst anses som en tillfällig sexuell förbindelse, även om en köpare vid flera tillfällen eller regelmässigt köper sexuella tjänster av samma prostituerad.⁵⁷

Begreppet ”sexuell förbindelse” har behållits i lagtexten och även definitionen härav som samlag eller annat sexuellt umgänge. Med begreppet ”sexuellt umgänge” avses samlag och andra sexualhandlingar av både heterosexuell och homosexuell natur, som typiskt sett avser att uppväcka eller tillfredsställa bådars eller enderas sexuella drift. Huruvida handlingen medfört en direkt tillfredsställelse av könsdriften är i och för sig inte avgörande. För att en sexualhandling skulle bedömas som sexuell umgänge krävs inte heller nödvändigtvis att gärningsmannens och offrets könsdelar har berört varandra. I regel krävs emellertid att det förelegat en direkt kroppslig beröring, som dessutom ska ha varit av en viss varaktighet.⁵⁸

Regleringen genom sexköpslagen innebar att ansvar enligt lagen var aktuellt endast om någon annan bestämmelse i BrB inte var tillämplig. Detsamma gäller även fortsättningsvis vilket innebär att 11 § är subsidiär i förhållande till föregående paragrafer i 6 kapitlet.

Brottsrubriceringen har härutöver ändrats från pluralis till singularis för att klargöra att brottet begås även av den som skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse vid ett enstaka tillfälle.⁵⁹

---

⁵⁷ Prop. 2004/05:45, *En ny sexualbrottslagstiftning*, s. 105 ff.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 30.

⁵⁹ *Ibid.*, s. 106.

7 Kvarstår problemen?

I propositionen som föregick revisionen av 6 kapitlet BrB har regeringen aviserat en utvärdering av den nya sexualbrottslagstiftningen samt att en sådan kan komma att omfatta även regleringen av sexköpsförbudet.⁶⁰ På senare år har Justitieutskottet behandlat ett flertal motionsyrkanden om en översyn av förbudet mot köp av sexuell tjänst. En förnyad översyn av förbudet anses av många som angelägen då de undersökningar som finns på området ligger några år tillbaka i tiden.⁶¹ På området pågår för närvarande ett antal av varandra oberoende utredningar. Under hösten år 2006 påbörjade Socialstyrelsen en ny kartläggning av prostitutionen i Sverige. Rapporten beräknas vara klar i december år 2007.⁶² En interdepartemental arbetsgrupp har under åren 2004-2006 på uppdrag av regeringen arbetat med att ta fram en handlingsplan för arbetet med att bekämpa människohandel och prostitution. Arbetet syftar till att förstärka, systematisera och konkretisera olika åtgärder mot prostitution och handel med människor för sexuella ändamål. Avsikten är att planen ska beredas och beslutas någon gång i november år 2007.⁶³ Den 5 april år 2006 beslutade riksdagen om ett tillkännagivande till regeringen som innebar att Straffrättsenheten vid Justitiedepartementet fick i uppdrag att utreda vilka konsekvenser sexköpsförbudet fått.⁶⁴ Något beslut om en utvärdering har dock inte tagits. Tanken är att så ska ske någon gång under senhösten detta år.⁶⁵

Den information som i dag finns om vad man egentligen uppnått genom sexköpsförbudet är mycket begränsad. Eftersom det saknas kunskap om hela prostitutionsmarknaden har man inte heller kunnat dokumentera sexköpsförbudets effekter på denna.⁶⁶ För att kunna dra några slutsatser om hur förbudet tillämpats och hur effektivt det varit har jag därför använt mig av den kriminalstatistik avseende förbudet som finns att hitta på BRÅ:s hemsida. Jag har även baserat resonemang och slutsatser på information hämtad från de olika prostitutionsgrupperna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Utifrån RPS:s rapport från år 2000 har jag tittat på polisens möjlighet att ingripa och säkra bevis vid brott mot angivna förbud. För att kunna bedöma huruvida de frågetecken som tidigare fanns beträffande när ett straffbart försök skulle anses föreligga samt hur högt straff föreliggande brott kan rendera, har jag citerat och kommenterat aktuell praxis på området.

---

⁶⁰ Ibid., s. 24 f.

⁶¹ Justitieutskottets betänkande 2005/06:JuU22, http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3322&dok_id=GT01JuU22&rm=2005/06&bet=JuU22, 2007-08-29.

⁶² Samtal med Anna Gavanoas, sekreterare i utredningen, 2007-09-18.

⁶³ Samtal med Madeleine Elgemyr, handläggare för den interdepartementala arbetsgruppen, 2007-09-04.

⁶⁴ Riksdagens protokoll 2005/06:102, s. 1.

⁶⁵ Samtal med Hedvig Trots, handläggare på Straffrättsenheten vid Justitiedepartementet, 2007-09-18.

⁶⁶ Stridbeck, Ulf: *Ingen sexköpslag i Norge*, Svenska Dagbladet 14 februari 2005.

7.1 Förbudets effekt på prostitutionens omfattning och utveckling

Både BRÅ och Socialstyrelsen har i sina undersökningar konstaterat att gatuprostitutionen minskat sedan sexköpsförbudet trädde i kraft. Minskningen har därefter stagnerats vilket framkommer av antalet prostituerade som går på gatan. Man har i de undersökningar som genomförts inte kunnat dra några säkra slutsatser huruvida den så kallade inomhusprostitutionen ökat. Man misstänker emellertid att prostitutionen i dag funnit nya vägar och tagit andra former, till exempel via Internet.⁶⁷ Hur utvecklingen sett ut sedan de av BRÅ och Socialstyrelsen upprättade rapporterna är det emellertid ingen som med säkerhet kan uttala sig om. Mycket tyder dock på att introducerandet av den nya teknologin har medverkat till att befästa könshandeln och göra den tillgänglig för allt fler människor över hela världen.

7.1.1 Gatuprostitutionen

I oktober år 2003 beslutade regeringen tillkalla en särskild utredare med uppdrag att följa upp och utvärdera de myndighetsuppdrag som gavs i samband med propositionen ”Kvinnofrid” (prop. 1997/98:55). Utredaren lämnade år 2004 betänkandet ”Slag i luften” (SOU 2004:121) med förslag till åtgärder i syfte att institutionalisera och systematisera arbetet med att motverka mäns våld mot kvinnor. Betänkandet behandlades av regeringen och resulterade i proposition 2005/06:155 i vilken förslag till nya mål för jämställdhetspolitiken lämnas. Det övergripande målet föreslås vara att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.⁶⁸ I propositionen konstateras att mäns fysiska, sexualiserade och psykiska våld mot kvinnor är ett allvarligt hinder för jämställdhet. Mäns våld mot kvinnor inkräktar på och förhindrar kvinnors åtnjutande av sina mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och är en manifestering av historiskt ojämlika maktförhållanden mellan män och könen. Sveriges förbud mot köp av sexuell tjänst anges i propositionen vara ett viktigt praktiskt och normbildande instrument i kampen för jämställdhet och mot både prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Sverige. Sexköpsförbudet anges ha medfört en nedgång i efterfrågan på personer för prostitutionsändamål och en drastisk minskning av antalet personer i gatuprostitution. Lagen uppges härutöver fungera som en barriär mot att människohandlare etablerar sig i Sverige.⁶⁹

År 1998, det vill säga året innan sexköpslagen trädde i kraft, uppskattades antalet prostituerade kvinnor som gick på gatan till 160 i Malmö, 286 i Göteborg och 280 i Stockholm. Året därefter hade nyss nämnda siffror

---

⁶⁷ SoS-rapport 2000:5, s. 3, BRÅ-rapport 2000:4, s. 19 ff. samt SoS-rapport 2003, s. 26 f.

⁶⁸ Prop. 2005/06:155, *Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken*, s. 1 och 7.

⁶⁹ *Ibid.*, s. 34.

sjunkit till närmare hälften. När Socialstyrelsen år 2003 upprättade sin andra rapport, vilken redogjorts för i kapitel 4, visade det sig emellertid att minskningen av antalet prostituerade som gick på gatan i storstäderna stannat upp.⁷⁰ Enligt uppgift från prostitutionsgrupperna i Malmö, Göteborg och Stockholm har antalet gatuprostituerade kvinnor därefter legat på en mer eller mindre konstant nivå. År 2006 rapporterade emellertid prostitutionsgruppen i Malmö kännedom om 67 kvinnor, prostitutionsgruppen i Göteborg rapporterade om 32 kvinnor och Stockholm uppgav kännedom om 210 kvinnor.⁷¹ Dessa siffror tyder på att antalet kvinnor som erbjuder sexuella tjänster till försäljning på gatan minskat något jämfört med år 1999, i vart fall beträffande Malmö och Göteborg. I samtliga storstäder är det uppskattningsvis färre kvinnor som går på gatan än före sexköpslagstiftningen.

7.1.2 Prostitution via Internet

I alla tider har prostitutionen till innehåll och form präglats av existerande samhällsförhållanden. Internet har av många påståtts medverka till att befästa könshandeln och göra den tillgänglig för allt fler människor över hela världen. Det moderna samhällets teknologiska landvinningar har enligt dem haft stor betydelse för att krympa avstånden och öka kontaktytorna mellan parterna. De stora fördelarna med Internet, sett ur köparens och säljarens perspektiv, är förstas både den ökade tillgängligheten och anonymiteten.

År 2002 påbörjades vid institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet samt vid Enheten för socialt arbete vid Malmö Högskola ett större forskningsprojekt kallat "Nätsexprojektet". I sin helhet syftade projektet till att belysa nätsexualitetens uttrycksformer, innebörder och konsekvenser på såväl individ- som samhällsnivå. I en första delrapport från projektet, *Kärlek och sex på Internet*, redovisas innehållet från en enkätundersökning som utfördes via en av de största svenska Internetportalerna. Nästan 2000 personer deltog i undersökningen vars syfte var att ge en översiktlig bild av användningen av nätet för kärleks- och sexuella syften. Beträffande prostitutionen på nätet visade rapporten att 10 % av männen svarar på sexannonser på nätet. Sådana annonser innehåller oftast erbjudanden om sexuella tjänster. Emellertid uppgav enbart 2 % av männen att de använder nätet för att kontakta prostituerade. Enligt författarna till rapporten beror detta på att sexköp sedan år 1999 är förbjudet och att respondenterna känner ett visst obehag för att besvara frågan även om deras anonymitet garanterats. Bland de kvinnor som deltagit i undersökningen och som själv erbjuder sexuella tjänster till försäljning via Internet, kan två ståndpunkter urskiljas. Å ena sidan är kvinnorna förhållandevis nöjda med utvecklingen då egna hemsidor anses vara en

---

⁷⁰ SoS-rapport 2003, s. 22.

⁷¹ Samtal med Lotta Lundberg på prostitutionsgruppen i Malmö, Jonas Flink på prostitutionsgruppen i Göteborg och Agneta Borg på prostitutionsgruppen i Stockholm, 2007-10-01.

billig reklamplats som ger dem möjlighet att etablera nya kontakter. Å andra sidan menar en del att de flesta män de får kontakt med via nätet aldrig dyker upp när de väl avtalat om ett möte. Detta tar författarna till rapporten som intäkt för att prostitutionen på nätet ganska ofta fungerar som en form av pornografi för männen. De menar att det kan vara sexuellt upphetsande att kommunicera med en prostituerad och med Internet har möjligheten uppstått att komma henne nära och tala med henne utan att faktiskt behöva möta henne.⁷² Rapporten vittnar om att ett hundratal svenska prostituerade kvinnor har en egen webbplats där de marknadsför sina tjänster.⁷³

Förbudet mot köp av sexuell tjänst har som tidigare nämnts kritiserats för att flytta prostitutionen från gatan till mer dolda miljöer. I förening med den nya teknologins snabba utveckling tyder mycket på att så också är fallet. Kartläggningar har visat att många olika intressenter tjänar pengar på att göra hemsidor kring prostitution och pornografi, alltifrån hallickar, enskilda entreprenörer och mer eller mindre tvivelaktiga mediebolag, till etablerade bredbands- och teleoperatörer.⁷⁴ Problemet har på senare tid kommit att uppmärksammas allt mer. I en nyligen upprättad rapport avseende människohandel för sexuella ändamål, konstaterar Rikskriminalpolisen (RKP) att köp och försäljning av sexuella tjänster till stor del numera sker via Internet i Sverige liksom i andra länder. Detta uppges vara ett resultat av den teknologiska utvecklingen och prostitutionsindustrins användning av de senaste teknologiska hjälpmedlen för att sprida sin verksamhet. I rapporten uppges vidare att kunskaperna om handeln på nätet ökat sedan samarbetet med RKP:s IT-brottsrotel utökats. Enligt RKP krävs det emellertid ännu effektivare åtgärder för att kunna följa köp av sexuella tjänster på Internet. IT-brottsroteln föreslås därför få möjlighet att göra nödvändiga investeringar av tekniska hjälpmedel, exempelvis särskilda så kallade sökmotorer för att effektivisera sitt arbete.⁷⁵

Som framgått ovan har vi än så länge förhållandevis liten kunskap om hur den nya teknologin har påverkat eller till och med förändrat prostitutionsmarknaden. Även om det inte med någon närmare säkerhet går att uttala sig om antalet kvinnor som erbjuder sexuella tjänster till försäljning på nätet eller hur stor del av prostitutionen som numera förmedlas där, kan man utifrån den information och de undersökningar som finns på området konstatera att Internet i allt större utsträckning används för att knyta prostitutionskontakter. Det råder ingen tvekan om att vår tids nya teknologi har ökat möjligheterna att köpa och sälja sex.

---

⁷² Månsson, Sven-Axel och Söderlind, Peter: *Sexindustrin på nätet. Aktörer, innehåll, relationer och ekonomiska flöden*, Växjö, 2004, s. 7 ff.

⁷³ Ibid., s. 90.

⁷⁴ Socialt program för att minska prostitution, Socialtjänstförvaltningen, Stockholm, s. 9.

⁷⁵ Människohandel för sexuella ändamål, Lägesrapport 7, RKP KUT Rapport 2004:5, Rikskriminalpolisen, Kriminalunderrättelsetjänsten, Illegal invandring, s. 36.

7.1.3 Prostitutionspolicyns konsekvenser för kvinnorna

Samtliga myndighetsrapporter som upprättats efter det att sexköpsförbudet trätt i kraft tar upp den problematik som införandet de facto inneburit för de prostituerade kvinnorna. RPS skriver att de säljare som är kvar i gatuprostitutionen har fått en hårdare tillvaro. Detta anser man bero på att köparna är färre, att priserna har sjunkit och att konkurrensen är hårdare för kvinnorna. Detta får till följd att kvinnorna tvingas erbjuda sexuella tjänster utan kondom mot högre ersättning samtidigt som de måste ta emot fler kunder än tidigare.⁷⁶ Informanterna i Socialstyrelsens rapport tror att kvinnor inom gatuprostitutionen nu har det besvärligare och är mer utsatta. Köparna är farligare och de kvinnor som varken kan sluta eller byta arena är mer utelämnade åt dessa. Eftersom priserna pressats har kvinnorna inte råd att säga nej.⁷⁷ RPS uppger även i sin rapport att de prostituerade kvinnorna hamnar i en konstruerad mellanställning genom införandet av sexköpsförbudet. Eftersom själva erbjudandet av en sexuell tjänst inte är brottsligt, kan kvinnan komma att kallas som vittne i en eventuell rättegång. Hon erhåller då varken den målsägandes eller misstänktes rättigheter. Härutöver pekar man på att de prostituerade kvinnorna ofrivilligt och utan samtycke utsätts för en betydande kränkning då parterna måste ertappas in flagranti.⁷⁸

I förarbetena till sexköpslagen uppges de kvinnor som erbjuder sexuella tjänster till försäljning utsättas för allvarliga skador, befinna sig i en svår social situation samt ha en omfattande kriminalitet runt sig.⁷⁹ De uppfattas således som offer vilka behöver samhällets hjälp. Förutom att den svenska prostitutionspolicyn tillkom för att generellt förbättra kvinnans ställning i samhället, tillkom den även för att förbättra situationen för kvinnorna inom prostitutionen specifikt. I motsats till detta syfte eller mål verkar dock situationen för de sexsäljande kvinnorna ha försämrats. Petra Östergren⁸⁰ har för sin magisteruppsats genomfört intervjuer med ett antal kvinnor med prostitutionserfarenheter. Av intervjuerna framgår att kvinnorna upplever att kunderna har blivit räddare och mer stressade än tidigare vilket gör det svårt att under förhandlingen avgöra om kunden är ok eller inte. Kvinnorna rapporterade också att de inte längre vågade söka hjälp hos polisen om de hade en hotfull kund, utsattes för övergrepp eller blev lurade, eftersom de då kunde uppmanas att anmäla kunden i fråga. Härutöver framkommer att kvinnorna i prostitutionen känt större oro, ångslan och rädsla efter det att sexköpsförbudet infördes. De hade fått sömnproblem, koncentrations-svårigheter, kände sig apatiska och hade fått nedsatt sexuell förmåga. De

---

⁷⁶ Malmö-rapporten, *Rapport – Lag (1998:408) om förbudet mot köp av sexuella tjänster*, s. 26 f.

⁷⁷ SoS-rapport 2003, s. 30 ff.

⁷⁸ Malmö-rapporten, *Rapport – Lag (1998:408) om förbudet mot köp av sexuella tjänster*, s. 26 f.

⁷⁹ Prop. 1997/98:55, *Kvinnofrid*, s. 104.

⁸⁰ Petra Östergren är författare och har en fil mag. i socialantropologi från Stockholms universitet. Hon har utmärkt sig som kritiker av radikalfeminismen och har bland annat ifrågasatt de inom feminismen vanliga teorierna om kön, våld och makt.

kvinnor som sedan tidigare led av alkoholproblem och ätstörningar ansåg att dessa problem förvärrats. Slutligen framkom att den grupp prostituerade kvinnor som förlorat mest genom införandet av förbudet var den svagaste gruppen, det vill säga missbrukare, psykiskt sjuka och personer från andra länder.⁸¹

Empiriska undersökningar av nyss nämnda slag bör naturligtvis behandlas med viss försiktighet och kan enligt min mening inte tas till intäkt för att det faktiska våldet ökat bland de prostituerade kvinnorna på gatan. Även om det inte finns någon akademisk utredning att tillgå som belyser hur prostituerade kvinnor i Sverige upplever sin situation i relation till prostitutionspolicyn har ovanstående kritik emellertid framkommit på olika sätt. Samtliga myndighetsrapporter baserar sina analyser och slutsatser på intervjuer som utförts med personer som i sin verksamhet arbetar nära prostitutionen, bland annat tjänstemän inom socialtjänsten, sjukvården och polisen. Den allmänna uppfattningen bland dessa personer är som framgått att klimatet har hårdnat.

7.2 Kriminalstatistik

Exakta uppgifter om antalet personer som dömts för brott mot sexköpsförbudet finns inte. Exakt information om antalet prostituerade eller om hur allmänna sexköpen är i Sverige saknas också.⁸² För att på bästa sätt belysa sexköpsförbudets effektivitet sedan dess ikraftträdande har jag därför valt att använda mig främst av den brottsstatistik som finns avseende straffstadgandet. Brottsstatistiken innehåller uppgifter om anmälda brott, uppklarade brott och personer misstänkta för brott. Gemensamt för denna statistik är att den belyser den del av brottsflödet som handläggs av polisen och till stor del även av åklagarna. Statistiken över personer som lagförts för brott benämns vanligen lagföringsstatistik. Lagföringsstatistiken belyser den del av rättsflödet som handläggs av domstolarna, men till viss del även av åklagarna. Statistiken utgår från fällande domar från tingsrätterna, godkända strafförelägganden som utfärdats av åklagarna samt åtalsunderlåtelse som meddelats av här sistnämnda.⁸³

Brottsstatistiken och lagföringsstatistiken redovisar olika stora delar av det kriminaliserade området. Lagföringsstatistiken täcker alla kriminaliserade handlingar som lett till lagföring medan brottsstatistiken redovisar de flesta brott som registrerats av polisen. Det går således inte att sätta det totala antalet lagförda personer i relation till det totala antalet anmälda brott, eftersom lagföringsstatistiken även innefattar lagföringar för sådana brott som inte redovisas i statistiken över anmälda brott. I brottsstatistiken

---

⁸¹ Östergren, Petra: *Synden ideologiserad. Modern svensk prostitutionspolicy som identitets- och trygghetskapare*, Stockholms universitet, Socialantropologiska institutionen, 2003, s. 38 f.

⁸² Träskman, Per Ole: *Den som betalar för sex är en brottsling*, s. 82 f.

⁸³ Rapport 2006:1, Brottsförebyggande rådet, *Konsten att läsa statistik om brottslighet*, Stockholm, 2006, s. 28.

redovisas i huvudsak uppgifter om brotten, medan det i lagföringsstatistiken redovisas statistik om de personer som bedömts skyldiga till brotten. Ytterligare en skillnad är att lagföringsstatistiken i de flesta fall endast redovisar det så kallade huvudbrottet i lagföringen. Brottsstatistiken redovisar däremot samtliga brott på anmälan.⁸⁴ I anledning härav följer nedan två separata redogörelser för de båda statistikområdena. Tyngdpunkten har lagts vid brottsstatistiken eftersom denna, enligt min mening, tydligast klarlägger de problem som de facto kvarstår när det gäller sexköpsförbudets tillämpning och effektivitet. Utgångspunkten tas emellertid i en kortare presentation av hur lagföringsstatistiken sett ut under de år sexköpsförbudet varit i kraft. Detta för att belysa strukturen och omfattningen av de brott mot sexköpsförbudet som kunnat konstateras genom lagföringsbeslut samt visa påföljdernas inriktning och omfattning.

7.2.1 Lagföringsstatistik

I lagföringsstatistiken redovisas samtliga personer som dömts för brott i domstol, meddelats åtalsunderlåtelse eller godkänt ett strafföreläggande från åklagare. För dömda personer redovisas domar i tingsrätt. Det innebär att en person som funnits skyldig till brott i tingsrätten, men frikännts i högre instans, kommer att kvarstå som ”dömd” i statistiken. Frikännande domar redovisas inte alls, vilket innebär att en person som frikännts i tingsrätt, men därefter fällts i hovrätt eller Högsta domstolen (HD), inte lämnar några spår i lagföringsstatistiken. Det torde dock röra sig om relativt få personer.⁸⁵

Tabell 2. Personer lagförda för brott efter huvudbrott och huvudpåföljd år 1999-2006.⁸⁶

	Domar totalt	Domar därav fängelse	Domar därav böter	Strafföre- läggande	Åtals- underlä- telse	Summa domar SF, ÅU
1999	5		5	5		10
2000	22		22	7		29
2001	20		20	18		38
2002	14		14	21	2	37
2003	23		23	49		72
2004	22		22	26		48
2005	47	1	47	46		94
2006	22		22	85		108

Som framgår av tabellen ovan har brott mot förbudet mot köp av sexuell tjänst resulterat i ett relativt lågt antal domar årligen. Samtliga brott har renderat böter såvida inte ett godkänt strafföreläggande utfärdats. Åtalsunderlåtelse har enbart meddelats i två fall under år 2002.

⁸⁴ Ibid., s. 40 ff. samt s. 52.

⁸⁵ Ibid., s. 40 f.

⁸⁶ Statistiken är hämtad från BRÅ:s hemsida:

http://www.bra.se/extra/pod/?module_instance=8, 2007-09-30, kl.14.30.

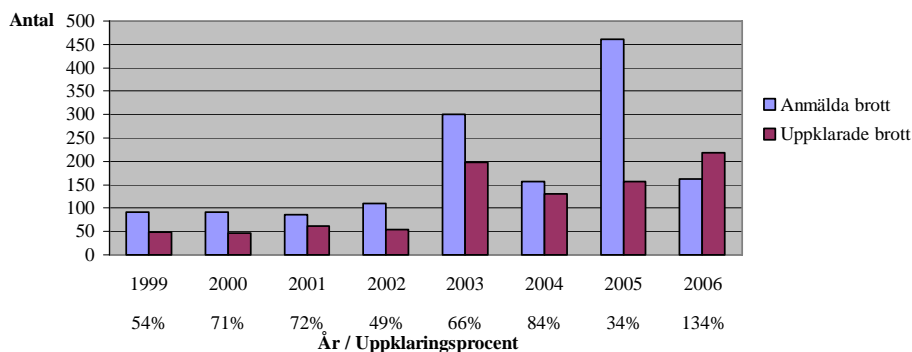
7.2.2 Brottstatistik

I brottstatistiken ingår bland annat uppgifter om antalet anmälda brott samt uppgifter om brott som klarats upp av polis och åklagare under redovisningsåret, så kallade uppklarade brott. Termen *uppklarade brott* innebär inte att någon dömts för brottet utan anger att brottet har ett polisiärt klarläggande. Ett brott kan alltså redovisas som uppklarat även om den tilltalade frikänts vid en rättegång. Uppklarade brott omfattar dels *personuppklarade brott* som är den gemensamma benämningen på de brott för vilka åklagaren ansett sig kunna binda en gärningsman till brottet och det därför beslutats om åtal, utfärdats strafföreläggande eller meddelats åtalsunderlåtelse. Dels omfattas *tekniskt uppklarade brott* som är de brott där utredningen lagts ned av olika skäl, till exempel att man inte kunnat styrka att ett brott har begåtts, att den anmälda gärningen inte bedömts vara ett brott eller någon annan anledning. Uppklaringsprocenten har till syfte att visa hur stor andel av de brott som anmäls till polisen som blivit uppklarade ett visst år och beräknas i statistiken som ”antalet brott som klarats upp det aktuella året dividerat med antalet brott som anmäls samma år angivet i procent”. Ett brott som klarats upp ett år kan alltså ha anmälts ett tidigare år. Det innebär att det inte finns någon direkt koppling mellan de brott som anmäls och de som klarats upp. De uppklarade brotten som utgör underlag för beräkningen av uppklaringsprocenten ett visst år kan härröra från anmälningar flera år tillbaka i tiden, medan de anmälda brotten endast hänförs till det aktuella året. Med beaktande av detta bör man tolka kortsiktiga förändringar med viss försiktighet. Om uppklaringsprocenten ökar ett visst år kan det till exempel delvis vara en effekt av att det anmäldes få brott det året samtidigt som det klarades upp många brott från året innan. Bästa sättet att beräkna uppklaringsprocenten vore att utgå från de brott som anmäls under ett visst år och sedan följa upp dessa för att se hur stor andel som blev uppklarade. Att denna metod inte används beror på att uppföljningsperioden skulle bli mycket lång. Det skulle ta flera år innan man kunde redovisa uppklaringsprocenten för ett visst år och statistiken skulle vid det laget sannolikt vara inaktuell.⁸⁷

---

⁸⁷ Rapport 2006:1, *Konsten att läsa statistik om brottslighet*, s. 32 ff.

Tabell 3. Antalet uppklarade brott i förhållande till antalet anmälda brott år 1999-2006. Det som framgår av tabellen nedan är den registrerade brottsligheten.⁸⁸

Brott som upptäcks och registreras genom spaningsinsatser från polis, tull eller andra myndigheter brukar benämnas spanings- eller ingripandebrott. Sexköpsbrottet är ett typiskt spaningsbrott. När det gäller denna typ av brott beror den registrerade brottslighetens utveckling på vilken spaningsmetod som polisen använder samt vilka tekniska hjälpmedel de har till sitt förfogande. Ju fler resurser de har att använda desto fler brott kommer fram.⁸⁹ Av denna information kan man dra slutsatsen att polisen under åren 2003 och främst 2005 satsat betydande resurser på spaning mot gatuprostitutionen, bordeller och liknande vilket lett till att antalet anmälningar ökat drastiskt just dessa år. Nivån på uppklaringsprocenten kan variera relativt mycket mellan olika typer av brott. Vissa brott sägs vara mer ”lättuppklarade” än andra. Detta beror till viss del på under vilka omständigheter brotten upptäcks samt vilka prioriteringar polisen gör i sin verksamhet. Sexköpsbrottet faller som nämnts under benämningen ingripandebrott vilka kännetecknas av att polisen, samtidigt som han eller hon upprättar en brottsanmälan, också ofta har en misstänkt person, identifierad och tagen på bar gärning. Ingripandebrotten anses vara förhållandevis lätta att klara upp varför uppklaringsprocenten för de här brotten bör vara mycket hög. En förklaring till att detta generellt sett inte är fallet med sexköpsbrottet torde vara att det är svårt att klara upp brotten i de fall den misstänkte inte själv erkänner. Vidare föreligger troligtvis en lojalitet mellan den prostituerade kvinnan och hennes kund vilket gör att hon inte är villig att samarbeta med polisen.

Brottsstatistiken redovisar endast brott som anmäls till polis, tull eller åklagare. Varje dag begås emellertid brott som aldrig kommer till rättsväsendets kännedom och som därför aldrig registreras. Denna brottslighet brukar kallas för dold brottslighet. Den brottslighet som däremot kommer till rättsväsendets kännedom och som registreras kallas för synlig

⁸⁸ Statistiken är hämtad från BRÅ:s hemsida: http://www.bra.se/extra/pod/?module_instance=8, 2007-09-30, kl.14.30.

⁸⁹ Anteckningar från föreläsning med Per Ole Träskman, *Sexualbrottsligheten – kriminologiskt perspektiv I*, 2006-11-06.

brottslighet. Relationen mellan den faktiska och den synliga brottsligheten kallas för mörkertal. Om den synliga brottsligheten är liten i förhållande till den faktiska brottsligheten får man ett stort mörkertal. Om däremot nästan alla brott anmäls blir mörkertalet litet. Mörkertalets storlek är avgörande för hur väl den officiella statistiken speglar brottslighetens faktiska nivå.⁹⁰ Hur stor den faktiska brottsligheten är vet man emellertid inte. Sexualbrott är generellt sett brott med ett stort mörkertal.⁹¹ För spaningsbrott speglar antalet anmälda brott främst myndighetsaktiviteter. Satsar polisen stora resurser på spaning mot sexköpare kan detta komma att avspeglar sig i statistiken som en ökning av sexköpsbrotten utan att dessa faktiskt behöver ha ökat. På grund av detta är brottsstatistiken inte lämplig att använda som mått på den faktiska brottsligheten.⁹² De myndighetsundersökningar som gjorts har alla konstaterat att den dolda inomhusprostitutionen är svår att nå. Enbart lite information finns hos polis och åklagare om denna form av prostitution. Eftersom kontrollen av förbudets efterlevnad inriktats på spaning mot den synliga gatuprostitutionen ligger det nära till hands att dra slutsatsen att inomhusprostitutionen bidrar till att mörkertalet är stort. Det har påståtts att sexköpslagstiftningen lett till att prostitutionen i större omfattning flyttat inomhus och att en hel del kontakter numera förmedlas via Internet. Det är dock svårt att uppskatta antalet kvinnor som erbjuder sexuella tjänster på nätet, bland annat för att hemsidor och andra kontaktsätt där ständigt förändras.⁹³ Enligt en uppskattning skulle det år 2003 finnas mellan 80 och 100 kvinnor som sålde sexuella tjänster via Internet. Enligt en annan uppskattning rörde det sig om betydligt fler än så, mellan 200 och 250 kvinnor.⁹⁴ I anledning härav kan man alltså inte med säkerhet dra några slutsatser om hur många män som köper sexuella tjänster över nätet. I propositionen som föregick sexköpslagen uppskattades att cirka 2 500 kvinnor säljer sex i Sverige. Varje kvinna beräknas ha 50 kunder vilket innebär att 125 000 män köper sexuella tjänster varje år.⁹⁵ Utgår man från dessa siffror kan antalet sexköpande män på nätet variera från 400 till 12 500 stycken per år.

7.3 Fastställande av straffbart försök

Försök till köp av sexuell tjänst är som framgår av 6 kap. 15 § BrB straffbelagt. Redan från början tycks det emellertid ha stått klart för lagstiftaren att det kunde bli svårt att med tillräcklig precision fastställa när försökspunkten överskridits. I den proposition som föregick sexköpslagen konstaterades bland annat följande:

---

⁹⁰ Informationen är hämtad från BRÅ:s hemsida:

http://www.bra.se/extra/pod/?module_instance=8, 2007-09-30, 14.30.

⁹¹ Rapport 2006:1, *Konsten att läsa statistik om brottslighet*, s. 82 f. och 104 ff.

⁹² *Ibid.*, s. 71 och 76.

⁹³ BRÅ-rapport 2000:4, s. 8.

⁹⁴ *Ibid.*, s. 27.

⁹⁵ Prop. 1997/98:55, *Kvinnofrid*, s. 102.

”Även om det i och för sig kan vara svårt att bevisa när försök till brott enligt denna lag föreligger bör ändå brottsbalkens bestämmelser om försök i 23 kapitlet vara tillämpliga också på detta brott. Liknande bevissårigheter torde för övrigt föreligga även vid tillämpningen av 6 kapitlet 10 § brottsbalken och de överväganden som gjorts i det sammanhanget bör kunna tillämpas även i detta fall. Försökspunkten torde i vart fall vara uppnådd när ett erbjudande om betalning har lämnats. Ansvar för försök förutsätter därutöver att det föreligger fara för att handlingen skulle ha lett till brottets fullbordan eller att sådan fara varit utesluten endast på grund av tillfälliga omständigheter.”⁹⁶

BRÅ konstaterade i sin rapport att det efter lagens ikraftträdande fanns olika uppfattningar bland de tillfrågade åklagarna om var gränsen för ett straffbart försök borde gå varför det var angeläget att denna fråga besvarades.⁹⁷ Regeringen har som ovan nämnts överlämnat åt rättstillämpningen att närmare fastställa gränserna för straffbart försök varför svaret torde stå att finna i praxis.⁹⁸ I det publicerade hovrättsfallet RH 2002:16 aktualiserades problemet med att fastställa försökspunkten tydligt. Jag har därför utgått från denna dom och de olika instansernas resonemang och ståndpunkter när jag analyserat de problem som aktualiserats vid fastställandet av straffbart försök.

Enligt åklagarens ansvarsyrkande hade M försökt skaffa sig en tillfällig sexuell förbindelse genom att han och en kvinna kommit överens om ett samlag mot en ersättning av 500 kronor. Sedan överenskommelsen ingåtts satte de sig i M:s bil och åkte mot kvinnans bostad. M parkerade vid kvinnans bostad och de började gå mot densamma när polisen gjorde sitt ingripande. Åklagaren ansåg att fara för brottets fullbordan hade förelegat.

Under förundersökningen hade M erkänt den åtalade gärningen och uppgett att han träffat kvinnan på en gata i Malmö. De hade träffat en överenskommelse som gick ut på att de skulle ha samlag i hennes lägenhet mot en ersättning av 500 kronor. Någon transaktion av pengarna hade inte ägt rum när han stoppades av polisen utanför kvinnans bostad. Tingsrätten lämnade åtalet utan bifall på grund av att försökspunkten enligt dess bedömning ännu inte var nådd. Domstolen hänvisade till att försökspunkten inte ska placeras alltför tidigt i ett händelseförlopp och uttalade följande: *”En förflyttning med bil eller till fots till platsen för ett brott kan inte utan vidare betraktas som ett försök till brottet även om agerandet är en del av brottsplanen. Detta gäller i synnerhet, som i detta fall, där ytterligare handlingar, som framstår som naturliga för att bestämma försökspunkten, återstår att göra för att brottet skall anses fullbordat. Som en slutsats av det sagda finner tingsrätten inte att den så kallade försökspunkten ens är nådd när man som i detta fall lämnat bilen för att gå mot kvinnans bostad.”*

---

⁹⁶ Ibid., s. 138.

⁹⁷ BRÅ-rapport, 2000:4, s. 40 f.

⁹⁸ Prop. 1997/98:55, *Kvinnofrid*, s. 136 f.

Hovrätten fällde däremot M till ansvar för försök till köp av sexuell tjänst. Hovrätten ansåg att brottet, då polisen ingrep mot sexsäljaren och hennes kund, hade avancerat långt mot den fullbordanspunkt som överenskommelsen om samlag lade upp till. *”M och den prostituerade kvinnan hade kommit överens om att ha samlag i kvinnans bostad och även om priset för samlaget. M har haft pengar tillgängliga för att kunna uppfylla sin del av avtalet. När M och kvinnan stoppades av polis var de på väg till kvinnans bostad, uppenbart i syfte att fullfölja vad de kommit överens om. Ingenting har kommit fram, som ger anledning till antagande att M på vägen upp till lägenheten skulle komma på andra tankar än att tillgodogöra sig den avtalade sexuella tjänsten.”*⁹⁹

De generella bestämmelserna om försök i BrB:s 23 kapitel ska tillämpas också vid brottet köp av sexuell tjänst. Det innebär således att även i detta fall ska den allmänna norm som kan formuleras på följande sätt bli tillämplig: ”Försökspunkten passeras så snart gärningsmannen påbörjat en konkret handling, vilken omedelbart skulle ha lett till brottets fullbordan, om inte någonting inträffat som omöjliggjort brottets fullbordan.” Försökspunkten har alltid passerats när gärningsmannen till fullo verkställt allt som enligt brottsplanen ankommer på honom. I de fall gärningsmannen inte genomfört hela brottsplanen krävs det att någon eller några brottsrelevanta handlingar har utförts och att redan dessa handlingar visar att brottet starkt närmar sig den fullbordanspunkt som framgår av brottsbeskrivningen. Gärningsmannen ska vara beredd att omedelbart förverkliga sitt uppsåt och det ska också vara möjligt för honom att göra det. För att ett straffbart försök ska föreligga krävs härutöver att det förelegat fara för brottets fullbordan eller att sådan fara varit utesluten enbart på grund av tillfälliga omständigheter. Sedan försökspunkten har passerats, ska det således någon gång under försöket verkligen ha förelegat fara för att brottet fullbordas. Farebedömningen ska baseras på all den kunskap som man i efterhand kan erhålla om omständigheterna vid försöket såsom de var vid försökspunktens inträde. Om man med beaktande av dessa kunskaper finner att det i gärningsögonblicket förelegat en möjlighet och en beaktansvärd fara att brottet skulle komma att fullbordas, är kravet på konkret fara uppfyllt. Även om sådan fara är utesluten enbart på grund av tillfälliga omständigheter, ska ansvar för försök inträda. Det krävs i sådana fall att faran för brottets fullbordan har varit utesluten på grund av en slump eller en tillfällighet. Sett ur gärningsmannens synpunkt ska det, då försöket att begå brottet utförs, framstå som plausibelt att försöket lyckas.

Enligt brottsbeskrivningen för köp av sexuell tjänst anger de objektiva rekvisiten att brottet utgörs av att gärningsmannen skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse mot ersättning. Samtliga rekvisit måste vara uppfyllda för att ett fullbordat brott ska föreligga. Ett normalt förfarande kan i detta fall börja med att en intresserad kund försöker få kontakt eller tar kontakt med en person som är villig att erbjuda sexuellt umgänge. Den första fasen kan också bestå i att en person självmant erbjuder en sexuell tjänst åt en

---

⁹⁹ RH 2002:16.

möjlig kund. Den andra fasen utgörs alltid av att ett avtal ingås. I avtalet fastställs på något sätt både den sexuella tjänstens innehåll och priset för denna tjänst. Under den sista fasen utväxlas tjänst och gentjänst. Först efter det att samtliga tre faser passerat är brottet fullbordat. Enligt propositionen till sexköpslagen ”torde försökspunkten vara uppnådd när ett erbjudande om betalning har lämnats”. Detta innebär att försökspunkten uppnås först då ett tillräckligt preciserat avtal har ingåtts. I hovrättsfallet som citerats ovan, ansåg hovrätten men inte tingsrätten, att försökspunkten hade nåtts. Det kan noteras att brottsplanen i detta fall hade förverkligats relativt långt och att fullbordanspunkten var inom synhåll. Kunden och den prostituerade kvinnan hade slutit ett avtal i vilket de kommit överens om var detta skulle äga rum. Härutöver hade mannen försett sig med de pengar som skulle utgöra ersättningen innan han och kvinnan tillsammans begav sig till kvinnans lägenhet för att där omedelbart tillgodogöra sig den avtalade sexuella tjänsten.¹⁰⁰

7.4 Påföljdsfrågan klarläggs

Ett brotts straffvärde och påföljd är av stor betydelse för efterlevnaden av ett visst straffstadgande. I sin rapport från år 2000 konstaterade BRÅ att brott mot sexköpsförbudet renderat mellan 40 och 80 dagsböter samt att dagsbotens storlek då hade bestämts efter den tilltalades ekonomiska förhållanden och varierat mellan 40 och 190 kronor. Enligt de tillfrågade åklagarna kunde fängelse förmodligen bara komma i fråga vid upprepade återfall.¹⁰¹ I rättsfallet NJA 2001 s. 527 tog HD upp frågan avseende det nu aktuella brottets straffvärde. Detta prejudikat anses fortfarande bärkraftigt och får således fungera vägledande även för framtida bedömningar.

H åtalades i Malmö tingsrätt för att ha skaffat sig en tillfällig sexuell förbindelse genom att mot en ersättning av 300 kronor få oralsex av en prostituerad kvinna. H erkände gärningen och tingsrätten ansåg att erkännandet vann stöd av övrig utredning i målet varför åtalet bifölls. Inledningsvis konstaterade tingsrätten att påföljden för brott mot sexköpsförbudet är böter eller fängelse i högst sex månader. Vid straffvärdesbedömningen ska beaktas den skada, fara eller kränkning som gärningen inneburit, vad gärningsmannen insett eller i vart fall borde ha insett om denna skada, fara eller kränkning samt vilka gärningsmannens avsikter och motiv har varit. För att kunna göra denna bedömning måste emellertid brottets skyddsintresse fastställas. I propositionen som föregick sexköpslagen framhölls att prostitutionen medför allvarliga skador för både de enskilda och samhället, att det omkring de prostituerade i regel förekommer en omfattande kriminalitet av olika slag samt att de prostituerade i allmänhet har en mycket svår social situation. Eftersom samtyckesbestämmelserna inte fritar köparen från straffansvar konstaterade

---

¹⁰⁰ Föreläsningmaterial utdelat av Per Ole Träskman på föreläsningen *De relevanta straffbestämmelserna*, 2006-11-14.

¹⁰¹ BRÅ-rapport 2000:4, s. 44.

tingsrätten att brott mot sexköpsförbudet är att se som ett brott mot allmän ordning. Således ska brott mot lagen straffas med ett lägre straffvärde än brottet förförelse av ungdom som dock har samma straffskala. Eftersom H inte haft några andra motiv eller avsikter än att få sitt sexuella behov tillfredsställt ansåg tingsrätten att man vid straffvärdesbedömningen måste ta hänsyn till hur lagens efterlevandekontroll utförs. För att någon ska kunna fällas för brott mot lagen krävs det oftast att polisen ertappar parterna in flagranti. Således kan polisen oftast bara spana mot den synliga gatuprostitutionen. Den offentlighet som finns när det gäller den typ av prostitution som utförs i en bil medför enligt tingsrätten att gärningen inte har särskilt högt straffvärde. Dessutom måste, enligt tingsrättens mening, beaktas att säljaren i dessa fall inte begår någon brottslig gärning. Ett argument för en kriminalisering från lagstiftarens sida var att alla har rätt till kroppslig integritet. Eftersom det för en fällande dom ofta krävs att polisen blir vittne till en sexuell handling mellan två personer innebär detta att den prostituerade kvinnan utsätts för en kränkning av samhället som är större än den kränkning som köparen gör sig skyldig till. Att man trots denna aspekt infört lagen tyder enligt tingsrätten på att den kränkning som beivrandet av brottsligheten utsätter den prostituerade kvinnan för ska anses som ringa. Detta får till följd att den kränkning som köparen utsätter säljaren för också ska anses som ringa. Tingsrätten dömde H till bötesstraff om 30 dagsböter.

Åklagaren överklagade domen till hovrätten. Lagens allmänpreventiva syfte samt det faktum att köparen utnyttjar den prostituerades svårt utsatta situation talade enligt honom för ett skärpt bötesstraff. Ur straffvärdessynpunkt ansåg hovrätten att variationerna vid brott mot sexköpslagen är begränsade varför straffet bör bli detsamma i flertalet fall. Det bör dock finnas möjlighet att göra avsteg från denna uppfattning i speciella situationer där det föreligger förmildrande eller försvårande omständigheter eller i situationer där det rör sig om upprepade återfall. I fråga om de svårigheter som kunde förutses när det gällde kontrollen och efterlevnaden av förbudet har det i förarbetena uttalats att redan kriminaliseringen av köp av sexuella tjänster och den risk för att hamna i polisutredning som detta innebar, torde vara tillräckligt avskräckande för att ett förbud ska få effekt. Med anledning härav ansåg hovrätten att det inte fanns något utrymme att vid straffvärdesbedömningen ta ytterligare hänsyn till lagens allmänpreventiva verkan. Liksom tingsrätten kom hovrätten fram till att brott mot sexköpslagen är att anse som brott mot allmän ordning och därmed ska inte någon hänsyn tas till omständigheter som hör till den prostituerades situation vid straffvärdesbedömningen. Hovrätten ansåg inte det vara nödvändigt att vid denna bedömning ta hänsyn till hur lagens efterlevandekontroll utförs utan anförde att det är uppenbart att brott mot lagen i normalfallet bör föranleda ett bötesstraff i form av dagsböter, vanligtvis 50 stycken. Hovrätten konstaterade således att förevarande fall torde vara ett typfall av brott mot sexköpslagen och skärpte bötesstraffet till 50 dagsböter.

Riksåklagaren överklagade till HD och yrkade på ett skärpt bötesstraff. HD konstaterade att det aktuella fallet är ett typfall av brott mot sexköpslagen.

Försvårande eller förmildrande omständigheter som kan påverka straffvärdesbedömningen fanns inte. Precis som hovrätten ansåg HD att med beaktande av syftet med att kriminalisera köp av sexuella tjänster så bör den som begått en brottslig gärning bestraffas med dagsböter. HD fann att hovrättens utmätta straff vara korrekt och fastställde hovrättens domslut.¹⁰²

7.5 Spaning och utredning

För att ett straffbud ska anses vara effektivt krävs, som tidigare nämnts, att det medför att den kriminaliserade gärningen inte företas. Härutöver krävs att den som överträder förbudet kan upptäckas och straffas. För att förbudet mot köp av sexuell tjänst ska kunna betraktas som ett effektivt straffstadgande är det således av största vikt att det föreligger goda förutsättningar för en effektiv polisiär bekämpning av prostitutionen. Nedan följer en redogörelse för de rättsliga verktyg som i dag står till polisens förfogande samt vad dessa har för betydelse för inverkan på sexköpsförbudets effektivitet.

7.5.1 Bevissäkring

Videoupptagning kan vara ett bra hjälpmedel i brottsspaningsarbetet för att bland annat dokumentera bevisning vid ett eventuellt brott. Någon speciell lagstiftning om videoupptagning, då videon bärs med, finns emellertid inte. Vissa paralleller kan dock dras till Förordning (1992:824) om fingeravtryck m.m. av vilken det framgår att videoupptagning som görs in i ett slutet utrymme, till exempel en bil eller ett hus i syfte att säkra bevisning, bör betraktas som en husrannsakan.¹⁰³ Av Processlagsberedningens betänkande framgår att integritetsintrånget är som störst vid undersökningar i utrymmen som kan anses utgöra hus, rum eller slutet förvaringsställe. Som slutet förvaringsställe bör enligt Processlagsberedningen betraktas exempelvis en stängd bil. Sett ur integritetssynpunkt har således en bil samma skyddsvärde som en bostad.¹⁰⁴ Ett av syftena med användningen av bevissäkring genom videoupptagning vid brott mot sexköpsförbudet är att styrka att någon av parterna är avklädda, om deras könsorgan är blottade, om sexköparens penis är erigerad samt om denne har kondom på sin penis. En videoupptagning får emellertid aldrig användas som en påtryckning mot den misstänkte för att få fram en bekännelse. Vid gatuprostitution initieras oftast den första kontakten av sexköparen som kontaktar den prostituerade kvinnan från sin bil. I bilen görs därefter affären upp och den prostituerade medföljer köparen till en undanskymd plats där den sexuella akten sedan äger rum. Ur bevissäkringssynpunkt är det en nödvändighet att se in i bilen för att

---

¹⁰² NJA 2001 s. 527 ff.

¹⁰³ Malmö-rapporten, *Rapport – Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster*, s. 21.

¹⁰⁴ SOU 1938:44 II, *Processlagsberedningens förslag till rättegångsbalk*, s. 328.

därigenom kunna se om åtminstone försökspunkten nåtts. Här utgör en videodokumentation en ovärderlig bevissäkring.

Regler om beslag av föremål som på grund av brott kan antas vara förverkat kan numera tillämpas även på förbudet mot köp av sexuell tjänst. Sedan förbudet den 1 april år 2005 infördes i BrB har nämligen 36 kapitlet 1-2 §§ samma balk blivit tillämpliga. Föremål som kan antas äga betydelse för utredningen kan därmed tagas i beslag. Det kan till exempel röra sig om kondomer, servetter och så vidare. Det vederlag som den prostituerade kvinnan erhåller för den utförda tjänsten kan emellertid inte bli föremål för beslag i syfte att det ska förverkas eftersom kvinnan inte företar någon brottslig handling. Därmed kan inte heller mottagandet anses vara brottsligt.¹⁰⁵ Däremot kan den ersättning hon erhåller tagas i beslag i syfte att styrka brottet. När syftet med beslaget upphört kan ersättningen då återlämnas till kvinnan.¹⁰⁶

7.5.2 När ett ingripande kan ske

Med hänsyn till att brott mot förbudet mot köp av sexuell tjänst har ett så pass lågt straffvärde, är särskilda spanings- och utredningsmetoder som till exempel bevisprovokation inte tillämpliga. Polis bör därför, i de fall det föreligger en omedelbar fara för att ett brott är förestående, ingripa i syfte att avvärja brottet. Finns inte förutsättning att förhindra det förestående brottet ska ingripandet istället ske så snart det är möjligt efter det att brottet kommit till polisens kännedom. Det är polisens skyldighet att avvärja och förhindra brott, men vid brott mot sexköpsförbudet kommer denna skyldighet i ett motsatsförhållande till de beviskrav som domstolarna ställer för att anse brottet bevisat. Sexköparen och den prostituerade måste praktiskt taget ertappas in flagranti för att brottet ska anses vara bevisat. Paralleller kan dras till rattfylleriärenden där det inte är acceptabelt att polisen avvaktar ett ingripande till dess att brottet kommer till stånd. Ett sådant beteende är i angivet fall inte bara oacceptabelt utan även straffbart.

Gripande som frihetsberövande form kan i normalfallet inte komma ifråga då det för brott mot sexköpsförbudet endast är stadgat böter eller fängelse i högst sex månader. Föreligger häktningsskäl enligt 24 kap. 2 § RB kan emellertid hämtning till förhör bli aktuellt. Denna åtgärd kan då riktas både mot sexköparen och den prostituerade kvinnan. Det torde dock vara lämpligare att först anmoda de inblandade att medfölja till förhör eftersom detta inte är ett tvångsmedel i RB:s mening. Om parterna inte frivilligt följer med till förhöret, kan det bli aktuellt att medtaga dem istället. Även denna åtgärd är användbar både på den prostituerade kvinnan och sexköparen.

---

¹⁰⁵ Brinck, Bertil, Ohlsson, Birger, Thornell, Greger, Falk, Per samt Lang, Christer: *Straffrätt: grundläggandelärobok i allmän straffrätt enligt brottsbalken*, Umeå, 1993, s. 426.

¹⁰⁶ Malmö-rapporten, *Rapport – Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster*, s. 21ff.

Förhör ska hållas med de inblandade omedelbart efter ingripandet. Den prostituerade kan emellertid vid förhör i domstol vägra att uttala sig med hänvisning till att hon därigenom skulle röja att hon begått en vanärande handling. Ett förhör i direkt anslutning till ingripandet är därför av yttersta vikt för den fortsatta utredningen och den kommande huvudförhandlingen. Av denna anledning bör förhöret hållas i dialogform. Om detta inte låter sig göras, bör förhöret ordagrant återges och upptagas på band.¹⁰⁷

7.6 Grovt köp av sexuell tjänst?

Under sommaren år 2005 väckte Folkpartiet en första förfrågan till justitieministern huruvida brottet grovt sexköp borde införas. I sin förfrågan skriver partiet att människohandel för sexuella ändamål är vår tids slavhandel och utgör i dag en mycket lönsam verksamhet för den organiserade brottsligheten. De flesta länder är överens om att orsakerna till människohandeln är många men att den främsta orsaken är att majoriteten av offren kommer från fattiga länder. Emellertid anser Folkpartiet att det avgörande problemet med människohandel är själva efterfrågan och detta problem uppmärksammas inte tillräckligt enligt partiet. Därför måste åtgärder ske mot den som köper sex. Folkpartiet menar att man inte kan vara överens om att människohandel för sexuella ändamål är oacceptabelt samtidigt som man ser mellan fingrarna när det gäller prostitution. Om Sverige verkligen menar allvar i kampen mot sexslavhandel och prostitution räcker det, enligt partiet, inte att luta sig tillbaka och hänvisa till förbudet mot köp av sexuell tjänst. Sverige måste också se till att detta används och att påföljderna markerar allvaret i att utnyttja en annan människa. En av de åtgärder som kan behövas menar partiet är att införa brottsrubriceringen grovt köp av sexuell tjänst.¹⁰⁸ Justitieministern konstaterar i sitt svar att lagstiftningen mot prostitution stärkts i flera avseenden genom den nya sexualbrottslagstiftningen som trädde i kraft den 1 april år 2005. Till exempel har förbudet mot köp av sexuella handlingar av barn skärpts så att det nu omfattar även köp som sker under andra förhållanden än sådana som utgör rena prostitutionsförhållanden. En annan förändring är att straffmaximum har höjts från fängelse i sex månader till fängelse i två år. Därutöver har sexköpslagen arbetats in i 6 kapitlet BrB och utvidgats till att omfatta även den som nyttjar en tillfällig sexuell förbindelse som någon annan betalar. Slutligen kan också nämnas att straffmaximum för grovt koppleri höjts från fängelse i sex år till fängelse i åtta år. Straffrättsliga åtgärder är viktiga för att markera hur allvarligt samhället ser på vissa gärningar. Arbetet med att motverka prostitution och människohandel måste emellertid fortgå i ett betydligt bredare perspektiv. I svaret hänvisas till den nationella handlingsplan som är under beredning för det fortsatta arbetet med att bekämpa prostitution och handel med människor för sexuella

¹⁰⁷ Ibid, s. 24 f.

¹⁰⁸ Skriftlig fråga 2004/05:1771 av *Johan Pehrson* (fp) till justitieminister Thomas Bodström (s) om grovt sexköp, den 2 juni 2005:
http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=67&dok_id=GS111771&rm=2004/05&bet=1771, 2007-09-22, kl.16.05.

ändamål.¹⁰⁹ Den 11 december år 2006 väckte Folkpartiet på nytt en förfrågan huruvida justitieministern avsåg att införa brottsrubriceringen grovt köp av sexuell tjänst. Precis som förra gången motiverades förfrågan med att människohandel för sexuella ändamål måste bekämpas mer effektivt. Införandet av brottet grovt köp av sexuell tjänst skulle visa på allvaret med att utnyttja en särskilt utsatt person samtidigt som brottet skulle bli häktningsgrundande om fängelse på ett år skulle ingå i straffskalan.¹¹⁰ Justitieministern konstaterar i sitt svar att människohandel för sexuella ändamål är ett komplext problem och arbetet med att förebygga och bekämpa denna är en angelägen och viktig fråga för regeringen. En viktig del i det arbetet är förbudet mot köp av sexuell tjänst. Det är justitieministerns avsikt att initiera en uppföljning av tillämpningen av den nya sexualbrottslagstiftningen i vilken sexköpsförbudet utvidgades, för att utröna om denna är ändamålsenlig och tillräcklig. I anslutning därtill kan förändringar i till exempel straffskalorna komma att övervägas. För att effektivt kunna motverka och bekämpa prostitution och människohandel är det viktigt med ett brett angreppssätt. Straffrättslig lagstiftning är ett viktigt verktyg men det krävs mer. Än en gång hänvisas till den nationella handlingsplan som snart ska presenteras för det fortsatta arbetet med att förebygga och bekämpa prostitution och människohandel för sexuella ändamål.¹¹¹

---

¹⁰⁹Svar på skriftlig fråga 2004/05:1771 om grovt sexköp, den 15 juni 2005: http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=67&dok_id=GS111771&rm=2004/05&bet=1771, 2007-09-22, kl.16.05.

¹¹⁰ Skriftlig fråga 2006/07:339 av Cecilia Wigström (fp) till justitieminister Beatrice Ask (m) om grovt sexköp, den 11 december 2006: http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=67&dok_id=GS111771&rm=2006/07&bet=339, 2007-09-22, kl.16.15.

¹¹¹ Svar på skriftlig fråga 2005/06:339 om grovt sexköp, den 20 december 2006: http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=67&dok_id=GS111771&rm=2006/07&bet=339, 2007-09-22, kl.16.15.

8 Sociala åtgärder mot prostitution

Av de intervjuer som Socialstyrelsen genomfört vid författandet av sin rapport från år 2003, framkommer att prostitutionserfarenheter kan leda till komplexa behov av stöd. Socialtjänstens arbete inom området innebär att man möter människor som många gånger lever i en utsatt social situation och som ofta far illa. I många fall handlar det främst om att förmedla resurser och att hjälpa kvinnan i kontakter med andra, såsom socialarbetare, sjukvård och polis. Grundresurser som till exempel bostad, sysselsättning och försörjning är betydelsefulla grundstenar för uppbyggnaden av en ny tillvaro. Härutöver är det minst lika viktigt att försöka stärka kvinnans självkänsla och fungera som en stödpoint vid en eventuell förändring.

En viktig fråga i detta sammanhang är huruvida de prostituerade kvinnorna ska räddas från ett liv i prostitutionen eller om detta liv ska ses som ett val som ska respekteras. Synen på dessa kvinnor tangerar inte sällan en stereotyp föreställning om dem som totala offer. Det kan i sin tur leda till en föreställning om att det inte kan eller bör fatta några egna beslut annat än att de måste lämna prostitutionslivet. Motvikten till detta synsätt är föreställningen om prostitutionen som ett fritt val. Det som sällan kommer fram är emellertid synen på de prostituerade kvinnorna som handlingskraftiga individer som befinner sig i en nedbrytande livssituation och som därför kan behöva stöd att finna sin egen styrka och göra sina egna val. Många av de personer som Socialstyrelsen tillfrågat framhåller att det är av stor vikt att inte se kvinnorna enbart som offer utan att ta fasta på den styrka som de besitter. Förmågan att hitta överlevnadsstrategier för att klara ut den situation man befinner sig i är stor.¹¹²

Som angivits i förarbetena till sexköpslagen är prostitution inte enbart ett kriminalpolitiskt problem utan till stor del även ett socialpolitiskt sådant. Utöver kriminaliseringen finns det därför i Sverige sociala insatser som också syftar till att stävja prostitutionen.¹¹³ Nedan följer en presentation av de viktigaste insatserna inom detta område.

8.1 Prostitutionsgrupper

Det finns tre så kallade prostitutionsgrupper i Sverige; en i Malmö, en i Göteborg och en i Stockholm. Grupperna utgör en del av socialtjänsten och ägnar sig åt uppsökande fältarbete i gatumiljöer och på Internet, stödjande, rådgivande verksamhet och behandlingsarbete samt kunskapsspridning. Huvudmålet är att hjälpa kvinnor och män att ta sig ur prostitutionen.

---

¹¹² SoS-rapport 2003, s. 64.

¹¹³ Prop. 1997/98:55, *Kvinnofrid*, s. 105 f.

Grupperna försöker vidare att stävja nyrekrytering till prostitution och informerar därför kontinuerligt politiker och beslutsfattare, organisationer, studenter och aktörer i könshandeln. Socialarbetarnas kunskaper om prostitution är viktiga för kvinnorna och de förra kan dessutom visa alternativa levnadssätt och motivera kvinnorna till förändring. I prostitutionsgruppernas arbete läggs vikten vid att etablera en god relation till klienten vilket uppnås genom att arbetet anpassas till den enskilda individen. Respekt, empati och förståelse är nyckelord i arbetet eftersom detta är förutsättningar för att en förändring ska kunna ske.

I samband med 1993 års prostitutionsutredning dokumenterades det sociala arbetet med prostitutionen. En värdering av arbetet presenterades i betänkandet SOU 1995:16 där det bland annat uppges att prostitutionsgrupperna bedriver ett bra och ibland rikt varierat socialt arbete mot prostitutionen i Sverige till en relativt låg kostnad. Socialstyrelsen framhåller emellertid i sin senare rapport behovet av en ny utvärdering av vilka resurser de olika verksamheterna kräver, vilka effekter de har och om några strategier är mer framgångsrika än andra.¹¹⁴

8.2 Andra insatser

Ideella organisationer, till exempel Stadsmissionen, gör stora insatser för hemlösa kvinnor i form av uppsökande verksamhet, dagverksamhet, akutboende och stöd i olika former. Spiralprojektet i Stockholm och sprutverksamheten i Malmö har öppenvårds – och gynekologimottagningar för kvinnor i prostitution och missbruk. Spiralprojektet har stödsamtal och djupgående samtalskontakter med kvinnor som är eller har lämnat prostitutionen. Man samarbetar dessutom med socialsekreterare, boenden, behandlingshem och läkare med olika specialiteter.¹¹⁵

8.3 Nationell handlingsplan

Som nämnts ovan har en interdepartemental arbetsgrupp under åren 2004-2006 på uppdrag av regeringen arbetat med att ta fram en handlingsplan för arbetet med att bekämpa människohandel och prostitution. 10 miljoner kronor är avsatt i budgetpropositionen för planen under år 2007.¹¹⁶ I handlingsplanen föreslås det att insatser görs på flera områden utöver de insatser som redan görs, till exempel mer förebyggande arbete mot prostitution, skyddsinsatser mot prostitutionens offer, olika former av bidrag till offren, översyn av befintliga samt eventuellt nya straffrättsliga åtgärder, utvecklande arbete inom såväl polis som socialtjänst och rättsväsendet.

---

¹¹⁴ SoS-rapport 2003, s. 65 f.

¹¹⁵ Ibid., s. 66.

¹¹⁶ Samtal med Madeleine Elgemyr, handläggare för den interdepartementala arbetsgruppen, 2007-01-04.

Särskilda åtgärder ska vidtas för att förebygga respektive motverka den efterfrågan som finns och som leder till att kvinnor utnyttjas sexuellt.¹¹⁷

8.4 Insatser för könsköpare

Prostitution kan få allvarliga negativa effekter för dem som är inblandade. Det är därför viktigt att former för rehabilitering och stödverksamheter utformas och utvecklas för både den som säljer och den som köper sexuella tjänster. Hade det inte funnits en efterfrågan i detta avseende hade det inte heller funnits någon könshandel. För att komma till rätta med prostitutionen och på sikt minska den är det således betydelsefullt att även arbeta med könsköparna. År 1997 startades KAST i Göteborg. KAST står för ”köpare av sexuella tjänster” och verksamhetens syfte är att stödja de könsköpare som vill ändra sin livsstil och sluta köpa sexuella tjänster. Även RFSU-kliniken i Stockholm har behandling för könsköpare. Sedan år 2000 arbetar man dock både med män som köper och kvinnor som säljer. Kliniken erbjuder såväl individuell terapi som gruppterapi.¹¹⁸

8.5 Tabu, kunskap och attityder

I Socialstyrelsens rapport från år 2003 framkommer att det inte är ovanligt att många kvinnor med prostitutionserfarenheter har haft långvarig kontakt med både socialtjänst och psykiatri utan att dessa myndigheter haft kännedom om att kvinnorna är eller har varit prostituerade. En del informanter vittnar dessutom om myndigheter som haft väldigt svårt att hantera situationen som uppstår när en kvinna berättar att hon erbjuder sexuella tjänster mot betalning. Flertalet av Socialstyrelsens informanter ger uttryck för vilket laddat område prostitution är, inte bara bland gemene man utan även bland myndigheterna. Margaretha Järvinen¹¹⁹ närmar sig detta tabu via ett resonemang om stämplingsprocessen. Enligt henne hänger prostitutionsidentiteten samman med omgivningens reaktioner på könshandeln. En kvinna som i sin närmiljö eller av myndighetsrepresentanter definierats som ”prostituerad” står inför en massiv och ofta ödesdiger stämplingsprocess. Skiljelinjen mellan privata och ärbara kvinnor å ena sidan och offentliga och lastbara kvinnor å den andra är en mycket viktig kategorisering som enligt Järvinen fortfarande existerar i vårt samhälle. Horstigmat och prostitutionsrollen beskrivs även av många av Socialstyrelsens informanter som uppger att ”före detta prostituerad” betraktas som en slags egenskap hos kvinnor som aldrig går ur. Därför skapas mycket rädsla hos kvinnan i kontakten med andra för att hennes

---

¹¹⁷ Justitieutskottets betänkande 2005/06:JuU22, http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3322&dok_id=GT01JuU22&rm=2005/06&bet=JuU22, 2007-08-29. kl.14.30.

¹¹⁸ SoS-rapport 2003, s. 68.

¹¹⁹ Margaretha Järvinen är professor i sociologi och har bedrivit mycket prostitutionsforskning.

hemlighet ska komma fram och att hon alltid ska förknippas med prostitutionsrollen. Således framstår prostitution som ett svårhanterbart område även för de som i sin professionella roll är vana att hantera svåra och känsliga frågor. För att kunna hjälpa de kvinnor som vill ta sig ur prostitutionen är det därför viktigt att personal inom exempelvis socialtjänst och psykiatri vågar se och tala om prostitutionen som fenomen. Eftersom det utgör ett laddat område är det viktigt att diskutera och reflektera över attityder och värderingar.¹²⁰

---

¹²⁰ SoS-rapport 2003, s. 72.

9 Analys och slutsats

I Sverige har prostitutionen under lång tid betraktats som en oacceptabel företeelse, dels med tanke på den personliga tragedi det ofta innebär för den enskilde att sälja sin kropp för pengar, dels för att prostitutionen förmedlar en samhällssyn som inte överensstämmer med en önskvärd utveckling i ett jämställt samhälle. Hur man ska komma till rätta med prostitutionsproblemet har det emellertid rått delade meningar om. Trots att moraliskt fördömande och straff hänger nära samman med varandra i den debatt som förs angående fenomenet, har prostitutionen haft en osedvanligt skiftande ställning inom straffrätten. Genom tiderna har vikt lagts vid skilda argument och hänsyn som lett till att man under olika perioder ömsom valt att straffa säljaren, ömsom köparen.

När sexköpslagen år 1999 trädde i kraft var den redan en omdebatterad lag. Den ensidiga kriminaliseringen ifrågasattes liksom lagens slagkraftighet. Lagen syftade emellertid inte till att lagföra alla människor som bröt mot förbudet utan hade i stället karaktären av en symbollag vars huvudsyfte var att markera lagstiftarens ståndpunkt och syn på prostitution. I lagen gavs Sveriges riksdag möjlighet att uttrycka sin grundläggande åsiktsinriktning som utgick från synsättet att köp av sexuella tjänster borde betraktas som ett utnyttjande av en annan människa. Ytterst var köp av sexuella tjänster att se som en kränkning av de mänskliga rättigheterna där den prostituerade kvinnan utgör ett brottsoffer. Genom kvinnofridslagstiftningen definierades fenomenet prostitution som en form av mäns våld mot kvinnor och arbetet för att bekämpa detta våld ingår i dag som en del av jämställdhetspolitiken.

9.1 Sexköpsförbudets inverkan på prostitutionsmarknaden

Prostitutionens yttringar formas av de rådande sociala förhållandena i ett samhälle och ser därför olika ut under olika tider i historien. Aktiviteten ändras hela tiden och det uppkommer nya former för kontakt mellan köpare och säljare vilket naturligtvis också påverkar antalet män som blir involverade i verksamheten. I dag är prostitutionen en del av en ständigt ökande sexindustri med ett globalt omfång. En uppmärksam del av denna utveckling utgörs av den ökande sexhandeln över nationsgränserna, så kallad "trafficking". I ena riktningen finns en mer eller mindre organiserad import av kvinnor från tredje världen och de östeuropeiska länderna till bordellerna i de rika västländerna. I andra riktningen finns en mer eller mindre organiserad transport av sexköpare från den rika till den fattiga delen av världen. En annan företeelse som förändrat den globala sexhandelsstrukturen är utvecklingen av tekniken och handeln med sexuella tjänster över Internet. Det råder ingen tvekan om att introducerandet av den nya teknologin har ökat möjligheterna att köpa och sälja sex. Än så länge

har vi emellertid förhållandevis liten kunskap om hur detta har påverkat eller förändrat prostitutionsmarknaden.

Enligt samstämmiga uppgifter har såväl BRÅ som Socialstyrelsen i sina undersökningar konstaterat att gatuprostitutionen minskade markant året efter det att sexköpsförbudet trätt i kraft. Denna minskning har emellertid stannat upp vilket framkommer av antalet prostituerade som går på gatan. Prostitutionsgrupperna i landets tre största städer uppger att antalet kvinnor som i dag erbjuder sexuella tjänster till försäljning på gatan i stort sett är detsamma som för åtta år sedan med undantag av år 2006 då antalet minskade ytterligare både i Malmö och i Göteborg. I de undersökningar som genomförts sedan sexköpsförbudet trädde i kraft har man inte kunnat dra några säkra slutsatser om huruvida den så kallade inomhusprostitutionen ökat. Det antas emellertid att prostitutionen i dag funnit nya vägar och tagit andra former, till exempel via Internet och på andra platser. Bland annat konstaterar RKP i en nyligen upprättad rapport att prostitution och människohandel för sexuella ändamål i allt större utsträckning bedrivs på nätet där Internet allt mer används för att knyta prostitutionskontakter.

Förbudet mot köp av sexuell tjänst tycks främst fungera som ett viktigt praktiskt och normbildande instrument i kampen för jämställdhet och i kampen mot både prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Sverige. Sexköpsförbudet anges inte enbart ha medfört en drastisk minskning av antalet personer i gatuprostitution utan uppges härutöver fungera som en barriär mot att människohandlare etablerar sig i Sverige. Även om man med förbudet mot köp av sexuell tjänst försöker komma åt och begränsa könshandeln tror emellertid inte jag att detta syfte kan nås fullt ut. Eftersom prostitutionen flyttar från gatan till mer skyddade miljöer innebär det att förbudets effekt enbart når de gatuprostituerade och deras kunder. För att komma åt den mer dolda inomhusprostitutionen krävs mycket stora resurser, vilket brottets låga straffvärde inte motiverar. Det finns andra straffvärdemässigt högre prioriteringar som gör att bekämpningen av köp av sexuella tjänster inte kan tilldelas så stora resurser som skulle krävas för att nå syftet att bekämpa prostitutionen.

De kvinnor som är kvar i gatuprostitutionen uppges efter sexköpsförbudets införande ha fått en hårdare tillvaro vilket anses bero på att kunderna är färre och att priserna sjunkit. Detta får till följd att kvinnorna erbjuder sexuella tjänster utan kondom mot högre ersättning samtidigt som de måste ta emot fler kunder än tidigare. Köparna är farligare och de kvinnor som inte har möjlighet och/eller styrkan att sluta är mer utelämnade åt dessa eftersom de inte längre har råd att säga nej. Enligt RPS finns det farhågor från sjukvården i stark negativ utveckling vad gäller kvinnornas hälsa och ökad spridning av veneriska sjukdomar. Förbudet som ytterst tillkom för att värna om de prostituerade tycks istället ha lett till att deras situation försämrats. Motsättningen är stor mellan det uttalade syftet och de konsekvenser förbudet fått för de kvinnor som säljer sexuella tjänster på gatan.

9.2 Tillämpningen av förbudet mot köp av sexuell tjänst

Flertalet av de remissinstanser som tog del av 1993 års prostitutionsutrednings ursprungliga förslag att kriminalisera både köpare och säljare i prostitutionen, befarade att en kriminalisering skulle innebära svårigheter att avgränsa den brottsliga gärningen samt problem att bevisa att den ägt rum. Således anade man att sexköpsförbudet skulle bli relativt svårt att tillämpa på grund av såväl tolknings- som bevisproblem.

Att avgöra vilka gärningar som faller inom det straffbara området verkar inte ha vållat lika stora problem som från början befarades. Tolknningen av straffbudets olika rekvisit var efter sexköpslagens ikraftträdande föremål för tveksamheter. Dessa försvann dock då innebörden av rekvisiten klargjordes i förarbetena till den nuvarande bestämmelsen i 6 kapitlet BrB. Något som däremot inneburit stora problem, både före och efter revisionen av lagen, är de bevissvårigheter som uppstår även sedan ett brott mot förbudet kommit till polis och åklagares kännedom. Eftersom brottet i sig innehåller moment som inte är straffbara, ligger svårigheterna inbyggda i förbudet. Det moment som är en förutsättning för brottet – överenskommelsen om sexuella tjänster mot betalning – är i de flesta fall osynligt för polisen. Andra omständigheter såsom kontakt med en gatuprostituerad och erhållandet av en sexuell tjänst är inte brottsligt. I förarbetena till förbudet står att det för försök ska räcka med att ett erbjudande om ersättning har lämnats om denna är en förutsättning för den sexuella tjänsten. Eftersom just detta moment är det som är mest svårbevisat har det i praktiken visat sig svårt att få någon fälld mot sitt nekande även för försöksbrottet. Konsekvensen blir att polisen tvingas gå långt i sina spaningsmetoder och vänta med ingripande tills den sexuella tjänsten ägt rum. Även vid sådana sena ingripanden har det emellertid visat sig vara svårt att få någon dömd mot sitt nekande.

För att förbudet mot köp av sexuell tjänst ska kunna betraktas som ett effektivt straffstadgande är en av förutsättningarna att man lyckas nå upp till de beviskrav som domstolarna ställer för att över huvud taget lyckas fälla någon för brott. Det är således av största vikt att det föreligger goda förutsättningar för en effektiv polisiär bekämpning av prostitutionen. I detta avseende kan videodokumentation utgöra ett värdefullt hjälpmedel för bevisningen av brottet. Dokumentering av hur sexköparen kontaktar den prostituerade kvinnan, eventuellt överlämnande av ersättning, besök vid bankomat, färdväg samt den plats där paret stannar kan vara av värde vid en eventuell rättegång. Möjligheten att videodokumentera själva könsakten är emellertid enligt den rapport som RPS upprättade år 2001 mycket mindre eftersom en sådan åtgärd är att likställa med en husrannsakan. Både sistnämnda åtgärd samt kroppsbesiktning ska föregås av beslut från undersökningsledare såvida det inte föreligger fara i dröjsmål. Kroppsbesiktning av den prostituerade kvinnan som vittne får inte ske såvida det inte föreligger synnerlig anledning att anta att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller att det annars är av

betydelse för brottet. Med hänsyn till den integritetskränkning som en sådan åtgärd de facto innebär, torde ingreppet inte aktualiseras särskilt ofta med beaktande av brottets förhållandevis låga straffvärde.

Enligt 36 kap. 6 § RB gäller bland annat att ett vittne kan vägra yttra sig om omständigheter vars yppande skulle röja att han eller hon begått en vanärande handling. Justitieombudsmannen har ansett att prostitution i nu förevarande sammanhang bör ses som en sådan handling. Vid brott mot sexköpsförbudet är det inte ovanligt att den prostituerade kvinnan kallas som vittne. För det fall hon skulle begagna rätten att inte yttra sig är det inte tillåtet att åberopa vad hon sagt under förundersökningen. Som åklagare får man i sådana fall förlita sig på annan bevisning. Eftersom den som utför den sexuella tjänsten, vittnet, sålunda kan begagna sig av rätten att vägra yttra sig i en senare rättegång måste ett beivrande av aktuell brottslighet därför med nödvändighet bygga på att polis utför sådan spaning som medför att han eller hon blir åsyna vittne till parternas mellanhavanden. En förutsättning för att styrka fullbordat brott blir därför att gärningsmannen och kvinnan som erbjuder den sexuella tjänsten påträffas in flagranti. Det är emellertid polisens skyldighet att avvärja och förhindra brott, men vid brott mot sexköpsförbudet kommer denna skyldighet i konflikt med de beviskrav som domstolarna ställer för att anse brottet bevisat.

Även om sexköpsförbudet som ovan framgått inte främst är att se som ett brott mot person torde i vart fall en av lagstiftarens avsikter med dess införande vara att ge skydd åt individens rätt till kroppslig integritet. Ovan har påtalats nödvändigheten med att gripa gärningsmannen in flagranti. Detta får till följd att den skyddsvärda kvinna som utför den sexuella tjänsten utsätts för en betydande kränkning av samhället som enligt min mening torde vara nästan lika stor som den kränkning hon utsätts för genom gärningsmannens köp av den tillfälliga sexuella förbindelsen. Att ett beivrande av brottsligheten medför dessa negativa konsekvenser torde vara bekant för lagstiftaren och bör därför ha beaktats under lagstiftningsarbetet. Precis som tingsrätten konstaterar i sina domskäl i rättsfallet NJA 2001 s. 527 måste den kränkning som beivrandet av brottsligheten utsätter den skyddsvärda kvinnan för ha bedömts som relativt ringa eftersom förbudet trots detta har införts. På grund härav torde, precis som både hovrätten och HD senare konstaterat, brott som begås mot sexköpsförbudet inte ha annat än ett ringa straffvärde och därför i normalfallen enbart rendera dagsböter. Detta framgår inte minst av den lagföringsstatistik som redovisats i kapitel 8.2.1.

9.3 Hur effektivt har förbudet mot köp av sexuell tjänst varit?

Ett straffstadgande är effektivt om det medför att den kriminaliserade gärningen inte företas. Härutöver krävs att den som överträder förbudet kan upptäckas och straffas. Redan innan sexköpsförbudet infördes förutspåddes

svårigheter med att uppfylla dessa effektivitetskrav. Fast att åtta år gått sedan straffstadgandet trädde i kraft har man fortfarande inget entydigt facit i hand. Detta beror till stor del på att exakta uppgifter om antalet dömda för brottet saknas. Vidare beror det på att gärningens resultat sällan upptäcks. Det finns ingen bestämd andel upptäckter eller fällande domar som måste uppnås för att ett straffstadgande ska anses vara effektivt. Detta har vid författandet av förevarande arbete gjort det svårt att finna en metod som på ett så bra sätt som möjligt belyser huruvida sexköpsförbudet kan sägas uppfylla de ovan nämnda kraven på effektivitet. Jag valde emellertid att utgå från den brottsstatistik som finns avseende straffstadgandet och utifrån denna analysera samt dra slutsatser beträffande förbudets effektivitet. Brottsstatistiken visar att det inte är en helt oansenlig procent av de anmälningar som kommer in som inte klaras upp årligen. Även då det gäller att ta ställning till huruvida gärningen fortsätter att företas eller inte saknas ett säkert underlag. En förutsättning för att skillnader ska kunna noteras är naturligtvis att gärningen kan upptäckas. Majoriteten av de sexköp som förekommer i dag sker inom den dolda inomhusprostitutionen. Denna marknad har visat sig vara omöjlig att kontrollera vilket får till följd att brotten som begås där blir omöjliga att upptäcka.

Som tidigare nämnts finns inga exakta uppgifter om antalet prostituerade, hur många personer som dömts för brott mot sexköpsförbudet eller hur allmänt förekommande sexköpen är i Sverige. Det som finns är uppskattningar som bygger på tämligen osäker kunskap. I förarbetena till sexköpslagen uppskattades att antalet kvinnor som säljer sexuella tjänster uppgår till cirka 2 500 stycken. Varje kvinna beräknas ta emot 50 kunder vilket innebär att 125 000 män köper sexuella tjänster i Sverige varje år. Ställer man denna siffra i relation till antalet polisanmälningar som tagits upp åren efter det att sexköpsförbudet trädde i kraft är man nere på en viss promille. Detta skulle, om de uppskattade siffrorna stämmer, innebära att tusentals sexköpare varje år aldrig upptäcks och bestraffas.

Utöver de traditionella krav på effektivitet som diskuterats ovan har på senare tid tillkommit ytterligare en tolkning. Enligt den är ett straffstadgande effektivt om statsmakten genom straffbudet får ge uttryck för ett klart ställningstagande gentemot en viss företeelse. Utifrån detta synsätt är det inte av avgörande betydelse att överträdare kan upptäckas och fällas. Begreppet ”symbolisk straffrätt” kännetecknas av en straffrätt som inte förändrar verkligheten utan enbart befolkningens inställning på lång sikt till vissa företeelser. Genom straffbudet försöker man att åstadkomma en moralbildning som förhoppningsvis på sikt leder till även en beteendepåverkan.¹²¹ Regeringen har sedan förbudet mot köp av sexuella tjänster trädde i kraft marknadsfört detsamma med avsikt att påverka människors värderingar vilket tyder på att den effektivitet som eftersträvades med förbudet inte var den traditionella. I stället åstundades möjligheten för samhället att klart och tydligt visa sitt avståndstagande gentemot sexköparen. Förbudet är således främst att betrakta som ett

---

¹²¹ Lernestedt, Claes och Hamdorf, Kai: *Sexköpskriminaliseringen – till skydd för vad?* Del II nr 1/2000/2001, Juridisk Tidsskrift från Stockholms Universitet, Stockholm, s. 128.

normativt straffstadgande som i första hand syftar till att förändra synen på kvinnan i samhället, det vill säga att hon inte är en handelsvara. Förbudet sänder tydliga signaler till samhället att kvinnor inte får köpas. Som symbollagstiftning har förbudet varit lyckat. Det visar inte minst den SIFO-undersökning som konstaterade att hela 81 % av Sveriges befolkning ställde sig positiva till förbudet.

Prostitution beskrivs ibland som världens äldsta yrke. Att detta fenomen skulle kunna bekämpas enbart med hjälp av lagstiftning har jag svårt att tro. Mot bakgrund av de bevissvårigheter som kvarstår samt omöjligheten att upptäcka och straffa majoriteten av de personer som köper sexuella tjänster är min slutsats att förbudet inte fungerar som en effektiv strafflagstiftning. Det har enligt min mening varit en ideologisk markering, inget mer.

Som nämnts både inledningsvis och under kapitel 4, har syftet med förevarande arbete inte varit att argumentera för eller emot en kriminalisering av köp av sexuella tjänster. Arbetet har inte heller syftat till att resonera kring frågan huruvida köp av sexuella tjänster bör avkriminaliseras eller ej. Bedömt utifrån de traditionella tolkningarna av begreppet "effektivt" är det min mening att nyss nämnda förbud inte uppfyller kraven på ett effektivt straffstadgande. Trots det anser jag det viktigt att påpeka att jag inte är förespråkare för en avkriminalisering av förbudet mot köp av sexuell tjänst. Som framhållits under kapitel 4 bör starkare skäl tala mot att upphäva ett straffbud än mot att inte införa ett sådant. I detta avseende är jag helt överens med Nils Jareborg som anser att upphävandet av ett befintligt straffbud kan komma att signalera att gärningstypen är moraliskt acceptabel eller till och med önskvärd. Utifrån detta synsätt finns det knappast skäl att avkriminalisera ett visst förfarande enbart därför att det kan påvisas att kriminaliseringen är ineffektiv, så länge det fortfarande kan anses finnas ett behov av att ge uttryck för ett officiellt fördömande av gärningstypen. Majoriteten av svenska folket har ställt sig bakom förbudet och därmed även riksdagens syn på prostitutionen som ett hinder mot jämställdheten i samhället. Att avkriminalisera köp av sexuella tjänster vore således att gå emot en stark opinion vilket jag inte anser att ett konstaterat ineffektivt straffstadgande berättigar.

9.4 Avslutande kommentarer

Utredningarna som legat bakom införandet av sexköpsförbudet har samtliga utgått från att prostitution inte enbart skadar de involverade kvinnorna utan även samhällsmoralen. Att män kan köpa tillträde till kvinnors kön för att tillfredsställa sina egna sexuella behov strider mot uppfattningen om alla människors lika värde och strävandena mot full jämställdhet mellan kvinnor och män. Könshandeln förmedlar en oacceptabel människosyn och utgör ett hinder mot individens utveckling. Förarbetena till förbudet genomsyras av tanken att det är myndigheternas uppgift att med lagstiftning påverka människors beteende i riktning mot sunda ideal. Enligt min mening är de sociala insatserna nog så effektiva som förbudet när det gäller att hjälpa

kvinnorna ut ur prostitutionen. Många av de sociala åtgärderna har bedrivits under lång tid vilket lett till att de numera är välkända och accepterade av kvinnorna. Genom att ständigt informera om utvecklingen och tendenserna inom prostitutionen samt kontinuerligt delta i samhällsdebatten, tror jag att prostitutionsgrupperna lyckas stävja mycket av nyrekryteringen till prostitutionen. De kan även hjälpa kvinnorna till en ekonomisk trygghet att bygga vidare på och se till att de som missbrukar får hjälp. Fenomenet prostitution tror jag dock aldrig att man lyckas bekämpa, vare sig med lagstiftning eller sociala insatser.

I förarbetena till sexköpsförbudet har fenomenet prostitution bland annat definierats som mäns våld mot kvinnor. Enligt min mening handlar emellertid inte köp av sexuella tjänster nödvändigtvis om våld på individuell nivå. Det går inte att rättsligt säga att mannen har utövat våld när två vuxna personer ingått ett frivilligt avtal om en tillfällig sexuell förbindelse. Jag ifrågasätter inte det faktum att många av de kvinnor som i dag befinner sig i prostitutionen har en mycket svår social situation. Liksom många andra är även jag av den uppfattningen att dessa kvinnor behöver hjälp. Syftet bakom införandet av sexköpsförbudet är beundransvärt, i vart fall i den mån det tillkommit för att hjälpa de prostituerade kvinnorna till ett bättre liv samt för att förbättra kvinnans ställning i samhället mer generellt. Förbudet tycks emellertid förmedla ett jämställdhetsperspektiv som inte direkt hjälper individen utan i stället försöker värna om den allmänna ordningen eller den allmänna moralen. Ett förbud som inte kan övervakas och ett brott som inte leder till en påföljd urholkar dock rättsmedvetandet och minskar respekten för andra lagar och regler. Kriminaliseringen av sexköp har inte påverkat människors handlande nämnvärt. De som köpte sexuella tjänster tidigare gör det fortfarande samtidigt som sexhandeln fortsätter att floras, om än i nya former.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Brinck, Bertil, Ohlsson, Birger,
Thornell, Greger, Falk, Per samt
Lang, Christer

*Straffrätt:
grundläggandelärobok i
allmän straffrätt enligt
brottsbalken*, Brinck,
Umeå, 1993.

Jareborg, Nils

*Straffrättsideologiska
fragment*, Iustus Förlag,
Uppsala, 1992.

Lernestedt, Claes

*Kriminalisering. Problem
och principer*, Iustus
Förlag, Uppsala, 2003.

Månsson, Sven-Axel och Söderlind, Peder

*Sexindustrin på nätet.
Aktörer, innehåll,
relationer och
ekonomiska flöden*,
Égalité, Växjö, 2004.

Artiklar

Greve, Vagn

*Prostitution – former for
ingreb og deres
begrundelser*, Nordisk
Tidsskrift for
Kriminalvidenskab, 2005.

- Lernestedt, Claes och Hamdorf, Kai
*Sexköpskriminaliseringen
- till skydd för vad? Del II*
nr 1/2000/2001, Juridisk
Tidsskrift från
Stockholms Universitet,
Stockholm.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna
*Kvinnohandel, koppleri
och sexköp*, Nordisk
Tidsskrift for
Kriminalvidenskab, 2005.
- Träskman, Per Ole
*”Den som betalar för sex
är en brottsling.” Om den
svenska kriminaliseringen
av sexköp som ett medel
för att motverka
prostitutionen*, Nordisk
Tidsskrift för
Kriminalvetenskap, nr 1-
2005.
- Träskman, Per Ole
*Går det att tygla lustan?
Om straffbar pornografi,
pedofili och prostitution*,
Tidskrift utgiven av
Juridiska Föreningen i
Finland, 1998.

Östergren, Petra

*Synden ideologiserad.
Modern svensk
prostitutionspolicy som
identitets- och
trygghetsskapare,*
Stockholms universitet,
Socialantropologiska
institutionen, 2003.

Offentligt tryck

SOU 1938:44 II

Processlagberedningens
förslag till rättegångsbalk,
Stockholm, 1938.

SOU 1981:71

*Prostitutionen i Sverige –
bakgrund och åtgärder,*
betänkande av 1977 års
Prostitutionsutredning,
Stockholm, 1981.

SOU 1995:15

Könshandeln, Betänkande
av 1993 års
Prostitutionsutredning,
Stockholm, 1995.

SOU 2001:14

*Sexualbrotten. Ett ökat
skydd för den sexuella
integriteten och
angränsande frågor,*
Betänkande av 1998 års
Sexualbrottskommitté
Stockholm, 1998.

Proposition 1997/98:55	<i>Kvinnofrid</i> , Stockholm, 1998.
Proposition 2004/05:45	<i>En ny sexualbrottslagstiftning</i> , Stockholm, 2004.
Proposition 2005/06:155	<i>Makt att forma samhället och sitt eget liv – nya mål i jämställdhetspolitiken</i> , Stockholm, 2005.
Riksdagens protokoll 2005/06:102	Behandling av Justitieutskottets betänkande 2005/06:JuU22.
Ds 1996:28	Sammanställning av remissvaren.

Rskr. 2004/05:164

Rapporter

Brottsförebyggande rådet, BRÅ-rapport 2000:4	<i>Förbud mot köp av sexuella tjänster – Tillämpningen av lagen under första året</i> , Tierp, 2000.
Brottsförebyggande rådet, Rapport 2006:1	<i>Konsten att läsa statistik om brottslighet</i> , Stockholm, 2006.

Justis – og Politidepartementet, Rapport 2004	Sexkjøp i Sverige og Nederland reguleringer og erfaringer, Rapport fra arbeidsgruppe om rettslig regulering av kjøp av seksuelle tjenester, Oslo, 2004.
Polismyndigheten i Skåne, Malmö-rapporten	<i>Rapport – Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster,</i> Metodutveckling avseende åtgärder mot prostitution, ALM 429-14044/99, 2001.
Socialstyrelsen, SoS-rapport 2000:5	<i>Kännedom om prostitution 1998-1999,</i> Lindköping, 2001.
Socialstyrelsen, SoS-rapport 2003	<i>Kännedom om prostitution 2003,</i> Stockholm, 2004.
Rikskriminalpolisen, Rapport 2004:5	<i>Människohandel för sexuella ändamål,</i> Lägesrapport 7, RKP KUT, Kriminalunderrättelsetjänsten, Illegal invandring.

Övriga källor

Näringsdepartementets faktablad, *Prostitution och handel med kvinnor*, Stockholm, juli, 2004.

Stridbeck, Ulf, *Ingen sexköpslag i Norge*, Svenska Dagbladet 14 februari 2005.

Anteckningar från föreläsning med Per Ole Träskman, *Sexualbrottsligheten – kriminologiskt perspektiv I*, 2006-11-06.

Föreläsningmaterial utdelat av Per Ole Träskman på föreläsningen *De relevanta straffbestämmelserna*, 2006-11-14.

Socialt program för att minska prostitutionen, Socialtjänstförvaltningen, Stockholm, 2006-07-01 – 2010-06-30.

Internet:

Justitieutskottets betänkande om *Straffrättsliga frågor*, Bet. 2005/06:JuU22:
http://www.riksdagen.se/webnav/index.aspx?nid=3322&dok_id=GT01JuU22&rm=2005/06&bet=JuU22,
2007-08-29, kl. 14.30.

Justitieutskottets betänkande, Bet. 2004/05:JuUU16:
http://www.riksdagen.se/webnav/index.aspx?nid=3322&dok_id=GT01JuU22&rm=2005/06&bet=JuU22,
2007-09-29, kl. 14.15.

Skriftlig fråga 2004/05:1771 av *Johan Pehrson* till justitieminister Thomas Bodström om grovt sexköp, den 2 juni 2005 samt svar på skriftlig fråga 2004/05:1771 om grovt sexköp, den 15 juni 2005:
http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=67&dok_id=GS111771&rm=2004/05&bet=1771,
2007-09-22, kl. 16.05.

Skriftlig fråga 2006/07:339 av Cecilia Wigström till justitieminister Beatrice Ask om grovt sexköp, den 11 december 2006 samt svar på skriftlig fråga 2005/06:339 om grovt sexköp, den 20 december 2006: http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=67&dok_id=GS111771&rm=2006/07&bet=339,

2007-09-22, kl. 16.15.

Statistik hämtad från BRÅ:s hemsida:

http://www.bra.se/extra/pod/?module_instance=8, 2007-09-30, kl. 14.00.

Information har även inhämtats från följande personer:

Madeleine Elgemyr, handläggare för den interdepartementala arbetsgrupp som arbetar med den nationella handlingsplanen mot prostitution och människohandel, 2007-09-04.

Anna Gavanoas, sekreterare i den utredning som för tillfället författar den nationella handlingsplanen, 2007-09-18.

Hedvig Trots, handläggare på Straffrättsenheten vid Justitiedepartementet, 2007-09-18.

Lotta Lundberg, Jonas Flink och Agneta Borg, verksamma vid Prostitutionsgrupperna i Stockholm, Göteborg och Malmö, 2007-10-01.

Rättsfallsförteckning

Rättsfall från Hovrätten över Skåne och Blekinge:

RH 2002:16

Rättsfall från Högsta domstolen:

NJA 2001 s. 527